

WENNEN AAN DE WESTERSCHELDE

ADVIES COMMISSIE NATUURHERSTEL WESTERSCHELDE:
ALTERNATIEVEN VOOR ONTPOLDERING HERTOGIN
HEDWIGEPOLDER

Schelde

*Het land draagt de rivier
die schepen varen laat
bij bochten voegt de mens zich
naar zijn maat
en groet hem hier.*

*De klei boetseerde polders
met hun dijken
op wind en mensen dwars
slikken ze schor hun woorden in.*

*De zee zet aan
brengt zout en water in
bevrucht zo graag.*

*Golven strijken over lengten
bressen lessen dorst.*

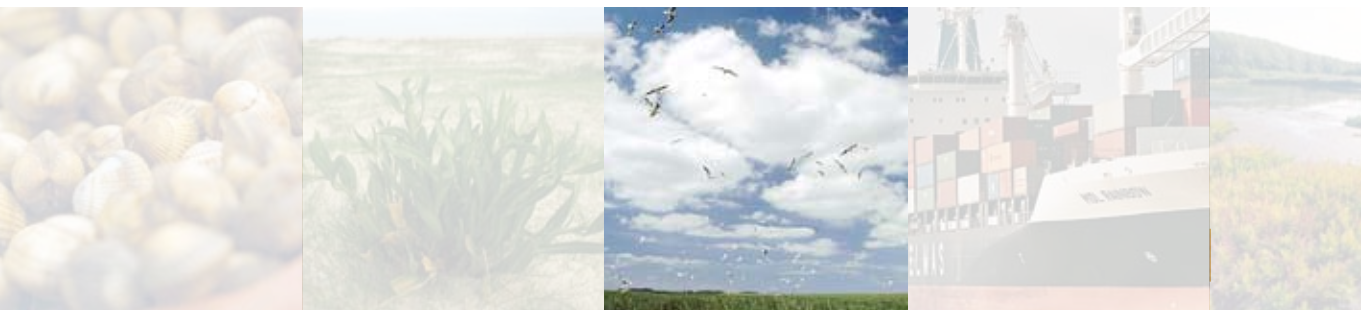
*Wat onder water ligt is niet weg
liefde duurt daar voort.*

Jantine Dijkstra

Inhoud

	Conclusies en adviezen	9
	Wat nodig is in de Westerschelde	9
	Vrijwillige grondverwerving en onteigening	10
	Hertogin Hedwigepolder	11
	Vijf alternatieven	12
	Bestuurlijke en financiële maatregelen	13
1	Inleiding	17
1.1	Aanleiding voor de opdracht	17
1.2	Opdracht van de commissie	18
1.3	Samenstelling	19
1.4	Werkwijze en leeswijzer	19
2	Wat nodig is in de Westerschelde	21
2.1	Van compensatie voor tweede verdieping naar gezond estuarien systeem	21
2.2	600 hectare natuurherstelmaatregelen is politiek feit en vertrekpunt op weg naar een gezond estuarien systeem	23
2.3	Integrale doelstelling en derde verdieping	24
2.4	Er is meer dan ontpolderen	25
3	Bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen	29
3.1	Onteigening nodig als stok achter de deur	29
3.2	Verzoek voor verruiming zoekgebied in lijn met werkwijze commissie	31
3.3	Bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen in de regio	31
4	Hertogin Hedwigepolder scoort het hoogst	35
4.1	Inleiding	35
4.2	Waardering ontpoldering Hertogin Hedwigepolder	36
4.3	Aanvullende maatregel: verwijderen Gasdam	40
4.4	Conclusie	40
5	Alternatieven voor ontpoldering Hertogin Hedwigepolder	41
5.1	Vijf alternatieven	42
5.2	Alternatief 1: Grote ontpoldering Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder	43
5.3	Alternatief 2: Gecontroleerd gereduceerd getij in Zimmermanpolder en Fredericapolder (geen ontpoldering)	48
5.4	Alternatief 3: Grote ontpoldering Molen- en Perkpolder en aanvullende maatregelen kreekherstel	51
5.5	Alternatief 4: Meerdere kleine ontpolderingen en aanvullende maatregelen kreekherstel	56
5.6	Alternatief 5: Natuurherstel met gecontroleerd gereduceerd getij en aanvullende maatregelen kreekherstel (geen ontpoldering)	58

6	Alternatieven buiten de Westerschelde en aangeboden petitie	61
6.1	Alternatieven buiten de Westerschelde	61
6.1.1	Juridische implicaties alternatieven buiten de Westerschelde	62
6.1.2	Kosten van alternatieven buiten de Westerschelde	63
6.1.3	Een zout Volkerak-Zoommeer met extra getijdewerking	63
6.1.4	Getijde realiseren in het Grevelingenmeer	64
6.1.5	Getijde realiseren in het Haringvliet	65
6.1.6	Getijde realiseren in het Veerse Meer	66
6.1.7	Oplossen zandhonger Oosterschelde	67
6.1.8	Herstellen van het Lauwersmeer estuarium	67
6.1.9	Herstelmaatregelen in het Eems-Dollard estuarium	68
6.2	Aangeboden petitie	68
6.2.1	Aanleg buitendijks schor	69
6.2.2	Bodemverlaging Verdrongen Land van Saeftinghe	70
	Bijlage 1 Instellingsbesluit Commissie Natuurherstel Westerschelde	73
	Bijlage 2 Gesprekspartners en indieners van suggesties en ideeën	77
	Bijlage 3 Afstemming Europese Commissie	79
	Bijlage 4 Afstemming Vlaanderen	81
	Bijlage 5 Literatuuroverzicht	85

Aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

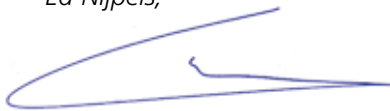
Met veel genoegen bied ik u hierbij het advies van de Commissie Natuurherstel Westerschelde aan.

De besluitvorming over het natuurherstel van de Westerschelde is de afgelopen jaren in een impasse terecht gekomen. Deze gang van zaken heeft geleid tot aanzienlijke vertraging van de noodzakelijke aanpak van dat herstel, tot verstoorde bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen in Zeeland en tot spanning met Vlaanderen. Alle betrokken partijen zijn er bij gebaat dat deze impasse snel wordt doorbroken.

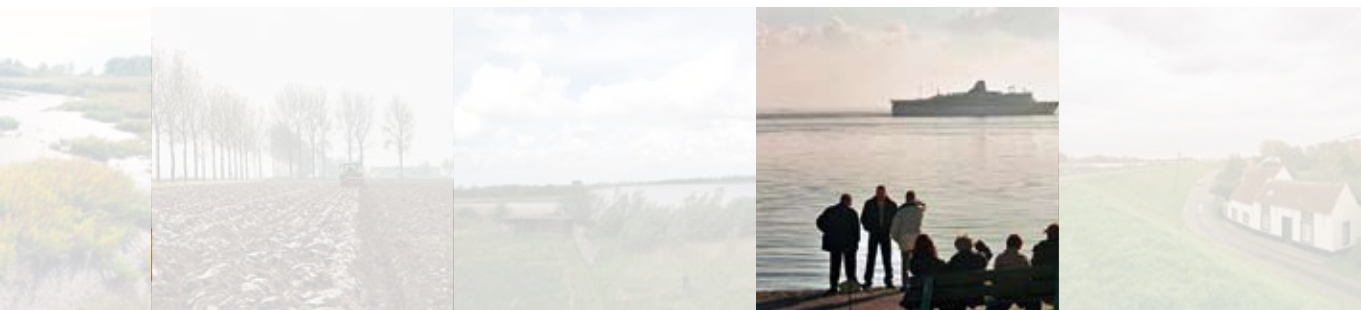
Bewoners, grondeigenaren, bezoekers en bestuurders zullen moeten wennen aan elke ingreep in het gebied. Het raakt de Zeeuwse ziel om lang geleden ingepolderde gebieden terug te geven aan de zee. Dat daarbij emoties loskomen is zeer begrijpelijk.

De commissie hoopt met dit advies een aantal mogelijkheden te hebben geleverd om op korte termijn tot besluitvorming over te kunnen gaan. Het belang van het natuurherstel in de Westerschelde en de inwoners van Zeeland is hier in hoge mate mee gediend.

Ed Nijpels,

voorzitter Commissie Natuurherstel Westerschelde

Conclusies en adviezen

WAT NODIG IS IN DE WESTERSCHELDE

- 1. De commissie concludeert dat het nemen van voldoende maatregelen die leiden tot herstel van de estuariene natuur in de Westerschelde noodzakelijk en onvermijdelijk is.**

De commissie heeft via verschillende invalshoeken onderbouwd dat natuurherstel in de Westerschelde nodig is. De natuurherstelmaatregelen staan vooral in verband met de achteruitgang van het gebied als gevolg van autonome ontwikkelingen en menselijk ingrijpen in het verleden.

De natuurherstelmaatregelen hebben tot doel om een gezond estuarien systeem te realiseren. Zij moeten voldoen aan de Vogel- en Habitatrictlijn en bijdragen aan de realisatie van de Natura 2000-doelstellingen.

Nederland heeft zich verplicht deze doelen te realiseren.

- 2. De commissie adviseert om op korte termijn een besluit te nemen over de in te zetten natuurherstelmaatregelen.**

De commissie is van mening dat natuurherstelmaatregelen op korte termijn moeten worden genomen. Dat betekent dat binnen uiterlijk een jaar besloten moet worden of de Hertogin Hedwigepolder wordt ontpolderd, dan wel dat alternatieve maatregelen worden uitgevoerd. De uitvoering van de gekozen maatregel(en) dient naar het oordeel van de commissie in de periode 2010-2015 plaats te vinden. Dit tempo is niet alleen van belang om de Westerschelde in een goede staat van instandhouding te brengen. Ook de hieraan verbonden doelstellingen van toegankelijkheid en veiligheid lopen gevaar als niet tijdig tot actie wordt overgegaan. Tot slot is nu zeer vlotte besluitvorming nodig om een basis te creëren voor verbetering van de bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen in de regio. Ook biedt het de duidelijkheid die nodig is voor economische ontwikkeling van de regio.

- 3. De commissie concludeert dat het besluit maatregelen moet bevatten die gelijk of gelijkwaardig zijn aan circa 300 ha ‘ontpolderingen’, als onderdeel van 600 ha natuurmaatregelen. Het gaat hierbij, gezien de eerder vastgestelde beleidsvoornemens om een eerste stap, waarna aanzienlijke additionele gebieden moeten worden gerealiseerd.**

De 600 hectare natuurmaatregelen die in het Schelde-estuarium worden voorgesteld, zijn vastgelegd in de Ontwikkelingsschets 2010 en het Verdrag tussen Nederland en Vlaanderen betreffende de uitvoering van de ontwikkelingsschets. Dit is een internationaalrechtelijk en politiek feit. Deze 600 hectare aan natuurherstelmaatregelen vormen – met de door Nederland zelf aangegeven noodzaak tot herstel – slechts een eerste stap op weg naar een gezond en dynamisch ecosysteem.

De commissie acht het van belang dat de doelstellingen voor de Westerschelde integraal worden gerealiseerd. Een gezond estuarien systeem is weerbaar. Daarentegen kan een systeem dat zich in neergaande spiraal bevindt weinig tot niets verdragen. De commissie sluit op basis van juridisch onderzoek niet uit dat de Europese Commissie op grond van het voorzorgbeginsel een inbreukprocedure start voor de derde verdieping van de Westerschelde, indien niet tijdig concrete maatregelen worden genomen om de OS2010- en de Natura 2000-doelstellingen te realiseren. Als de natuurwaarden in de Westerschelde door de afgesproken maatregelen in een goede staat van instandhouding worden gebracht, kan Europa voldoende zekerheid worden geboden dat de Westerschelde er niet verder op achteruitgaat.

- 4. De commissie concludeert dat gebieden met gecontroleerd gereduceerd getij een alternatief kunnen vormen voor ontpolderen.**

Ontpoldering is naar het oordeel van de commissie niet de enige maatregel die positieve natuurlijkheidseffecten heeft. Ook gebieden met gecontroleerd gereduceerd getij (GGG) dragen bij aan het herstel van de estuariene karakteristieken. Omdat een GGG-gebied minder bijdraagt aan het herstel, zal om een gelijkwaardig alternatief te vormen een aanzienlijk groter areaal nodig zijn dan bij ontpoldering.

VRIJWILLIGE GRONDVERWERVING EN ONTEIGENING

- 5. De commissie adviseert om in het geval van natuurherstelmaatregelen in de Westerschelde de benodigde gronden te verwerven op basis van onteigening.**

De commissie heeft zich verdiept in de politieke discussie en maatschappelijke verhoudingen en heeft zorgvuldig geluisterd naar de zorgen van diverse partijen in het gebied. Hoewel de commissie in algemene zin vindt dat streven naar vrijwillige grondverwerving een goede zaak is, komt zij in dit geval tot de conclusie dat onteigening de voorkeur verdient.

Er is al een lange periode van debat en onduidelijkheid achter de rug. Snelheid en duidelijkheid zijn nu geboden. Daarnaast biedt onteigening een betere positie aan pachters in het gebied. De commissie hecht daar grote waarde aan. Bovendien is de prijsvorming bij onteigening duidelijker; dat voorkomt een langdurig onderhandelingsproces. Wat betreft de Hertogin Hedwigepolder is bekend dat de enige eigenaar niet vrijwillig wil verkopen.

In het algemeen is de commissie van mening dat bestuurlijke discussies er niet toe mogen leiden dat vrijwilligheid van grondverwerving een principe wordt en dat daardoor bestaande wettelijke bevoegdheden opzij geschoven worden. In dat geval wordt vrijwillige grondverwerving tot doel verheven. In essentie is grondverwerving, al dan niet vrijwillig, een middel om het doel van bijvoorbeeld een gezond ecosysteem in de Westerschelde te realiseren. Het wettelijk instrument van onteigening dient daarom te allen tijde ter beschikking te blijven staan van de minister van LNV. Dit om prijsopdrijving te voorkomen en om in het uiterste geval het algemeen belang te kunnen laten prevaleren boven het individuele belang.

HERTOGIN HEDWIGEPOLDER

6. De commissie concludeert dat het ontpolderen van de Hertogin Hedwigepolder de best denkbare maatregel is.

De commissie heeft alle alternatieven beoordeeld en gewaardeerd met behulp van een afwegingskader. Dit kader is uitgewerkt in vier aspecten: natuurlijkheid, draagvlak, realisatietijd en kosten. Ter vergelijking is ook de Hertogin Hedwigepolder gewaardeerd. Deze ontpoldering blijkt ten opzichte van de alternatieven als beste uit de bus te komen.

Daarnaast is de commissie van mening dat niet lichtvoetig kan worden omgesprongen met de verplichting, in een verdrag met Vlaanderen vastgelegd, om de Hertogin Hedwigepolder te ontpolderen. De commissie heeft zich ervan vergewist dat Vlaanderen een eventueel alternatief welwillend en serieus zal bekijken, maar dat uitsluitend de maatregelen in de Hertogin Hedwigepolder door Vlaanderen zullen worden betaald. Daarmee is de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder voor Nederland een uiterst goedkope maatregel en iedere andere maatregel buitengewoon kostbaar.

Als de Hertogin Hedwigepolder wordt ontpolderd, dan adviseert de commissie te onderzoeken of de Gasdam – direct of op termijn, samenvallend met de gedeeltelijke vernieuwing – verwijderd kan worden.

VIJF ALTERNATIEVEN

7. De commissie concludeert dat er vijf kansrijke alternatieven zijn voor de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. In volgorde van afnemende kwaliteit zijn dat:

1. Grote ontpoldering Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder;
2. Gecontroleerd gereduceerd getij in de Zimmermanpolder en de Fredericapolder (geen ontpoldering);
3. Ontpoldering Molen- en Perkpolder, plus aanvullende maatregelen kreekherstel;
4. Meerdere kleine ontpolderingen plus aanvullende maatregelen kreek herstel;
5. Natuurherstel met gecontroleerd gereduceerd getij, plus aanvullende maatregelen kreekherstel (geen ontpoldering).

De commissie heeft alle ideeën en suggesties voor natuurherstelmaatregelen beoordeeld. Er bleven in totaal 78 verschillende potentiële maatregelen over. Al deze maatregelen zijn gewaardeerd met het eerder genoemde afwegingskader. Uit deze waardering zijn bovengenoemde vijf kansrijke alternatieven naar voren gekomen. Bij alle kansrijke alternatieven die de commissie heeft gevonden, zal een aanzienlijke hoeveelheid (landbouw) grond moeten worden verworven. In alle gevallen meer dan bij de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder.

Indien één van de alternatieven wordt gekozen, is zorgvuldige afstemming met Vlaanderen en de Europese Commissie nodig. Het vereist een aanpassing van het Verdrag met Vlaanderen, waarvoor overeenstemming tussen beide landen noodzakelijk is. Daarnaast is – zeker indien niet voor ontpolderen wordt gekozen – afstemming wenselijk met de Europese Commissie. De Europese Commissie heeft overigens aangegeven welwillend te kijken naar eventuele alternatieven en de bijbehorende argumentatie.

8. De commissie concludeert dat er geen reële alternatieven zijn voor de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder buiten het gebied van de Westerschelde. Ook de aangeboden petities vormen geen reëel alternatief.

De commissie heeft onderstaande alternatieven buiten de Westerschelde zorgvuldig bestudeerd.

1. Een zout Volkerak-Zoommeer met getijde;
2. Getijde realiseren in het Grevelingenmeer;
3. Getijde realiseren in het Haringvliet;
4. Getijde realiseren in het Veerse meer;
5. Oplossen zandhonger Oosterschelde;
6. Herstellen van het Lauwersmeer estuarium;
7. Herstelmaatregelen in het Eems-Dollard estuarium.

Geen van deze maatregelen is bruikbaar als alternatief voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. In alle gevallen zijn de bestuurlijke en juridische maatregelen die nodig zijn om de alternatieven te laten voldoen aan de vereisten zo ingrijpend en complex, dat van een tijdige realisatie geen sprake zal kunnen zijn. Tevens draagt geen van de maatregelen bij aan het herstel van de natuurkwaliteit van de Westerschelde zelf.

De commissie heeft tevens specifiek gekeken naar de twee petities die in december 2007 aan de Tweede Kamer zijn aangeboden:

1. Aanleg buitendijks schor (Gemeenteraad van Hulst);
2. Bodemverlaging Verdronken Land van Saeftinghe (Stichting De Levende Delta).

Beide alternatieven zijn onvoldoende sterk gebleken om als reëel alternatief voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder in aanmerking te komen.

BESTUURLIJKE EN FINANCIËLE MAATREGELEN

- 9. De commissie adviseert het Rijk zelf de benodigde besluiten te nemen over natuurherstelmaatregelen. Heldere kaders van het Rijk – ook over de verwerving van gronden – zijn nodig om snel vooruitgang te boeken en om in de regio te kunnen werken aan verbetering van de onderlinge verhoudingen.**

Een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden is een voorwaarde om tot implementatie van natuurherstelmaatregelen te komen. De commissie is van mening dat het Rijk – verantwoordelijk voor Natura 2000 en de afspraken met verdragspartner Vlaanderen – de hoofdkeuzes moet maken en de daarvoor benodigde rijksinstrumenten moet inzetten. Zoals eerder aangegeven adviseert de commissie om voor de verwerving van gronden de beschikbare onteigeningsinstrumenten in te zetten.

- 10. De commissie concludeert dat de bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen in het gebied moeten worden verbeterd. De commissie adviseert daarom dat op initiatief van de provincie Zeeland actief wordt gewerkt aan herstel van de goede verhoudingen.**

De commissie constateert dat het de partijen in het gebied niet goed lukt om tot natuurherstelmaatregelen te komen. De commissie is van mening – net als de Deltacommissie (commissie Veerman) – dat het initiatief voor regionale maatregelen in de regio dient te liggen. Primair zijn dus de regionale bestuurders aan zet. Er moet een proces van gezamenlijke gebiedsontwikkeling op gang worden gebracht. Het is noodzakelijk om actief te zoeken naar kansen voor de lokale en regionale gemeenschappen om economisch mee te profiteren van de nieuwe natuurgebieden, zoals in de vorm van recreatie, wonen, en zilte landbouw.

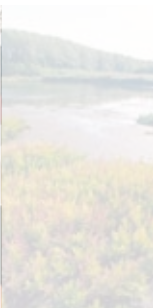
11. De commissie adviseert om alle activiteiten gericht op de opgaven van Natura 2000, die betrekking hebben op de verdieping van de Westerschelde en die voortkomen uit het advies van de Deltacommissie, te bundelen in een regionale uitvoeringsorganisatie. Deze uitvoeringsorganisatie dient als regionaal samenwerkingsverband te worden opgezet. De commissie adviseert om de financiële middelen die beschikbaar zijn voor de realisatie van het natuurherstel, onder te brengen in een Westerscheldefonds.

Regionale ontwikkeling moet onder regionale regie tot stand komen. De commissie deelt ter zake de opvattingen van de commissie Veerman. Ook de commissie Veerman beveelt aan om met een regionale uitvoeringsorganisatie te werken. Deze organisatie moet zich richten op de opgaven van Natura 2000, de verdieping van de Westerschelde en de uitvoering van het advies van de Deltacommissie. De opdracht van de te starten regionale uitvoeringsorganisatie kan in de loop van de tijd worden uitgebreid met opdrachten met betrekking tot veiligheid, zoetwatervoorziening en versterking van de economische structuur, waaronder die van de landbouw.

De regionale uitvoeringsorganisatie dient te worden aangestuurd door een bestuurlijke stuurgroep met vertegenwoordigers van het Rijk, de provincie Zeeland en regionale partijen. De stuurgroep dient onder voorzitterschap te staan van een onafhankelijke, gezaghebbende persoon. De stuurgroep kan bijdragen aan het verbeteren van de bestuurlijke verhoudingen in de regio en tevens als gesprekspartner optreden voor de Task Force Verdieping van de Westerschelde in Vlaanderen.

Indien gekozen wordt voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder, adviseert de commissie om bovenop de al gereserveerde middelen een substantieel deel van het voordeel van de Vlaamse bijdrage in de kosten aan een fonds ter beschikking te stellen. Dit Westerscheldefonds wordt beheerd door de bestuurlijke stuurgroep. De commissie acht een bedrag van 25 miljoen euro een verantwoorde basis voor de start van het Westerscheldefonds.

HOOFDSTUK 1

Inleiding

1.1 AANLEIDING VOOR DE OPDRACHT

Het Schelde-estuarium is een uniek en waardevol gebied. Iedere bezoeker van het gebied kan aan den lijve ondervinden welke kwaliteiten aanwezig zijn. Het estuariene natuursysteem kent een bijzondere combinatie van habitats, met name slikken, schorren, ondiep water en platen; in zoet, brak en zout water. Langs de gehele zoet-zoutgradiënt komen vele verschillende levensgemeenschappen en soorten voor. De monding van de Westerschelde is zout en kent de overgang naar een brak systeem richting de Belgische grens. Het Schelde-estuarium is niet alleen uniek in Nederland – alleen de Eems-Dollard is vergelijkbaar – maar ook in Noordwest-Europa. De Westerschelde is aangewezen als een gebied van communautair belang en maakt een wezenlijk onderdeel uit van het Natura 2000-netwerk.

Het Schelde-estuarium biedt niet alleen een unieke eigentijdse natuurbeleving, het draagt ook een bijzondere historie met zich mee. Deze historie kenmerkt zich door de oer-Hollandse strijd tegen het water. Vaak leidde deze strijd tot overwinningen op het water, in dit gebied duidelijk aanwezig in de talloze inpolderingen. Een enkele keer waren er ook zware verliezen, zoals bij de overstroming van het land van Saeftinghe en de overstromingsramp van 1953. Deze rijke en gevoelige historie zorgt ervoor dat ingrepen in het Schelde-estuarium veel emoties oproepen die door veel bewoners sterk worden gevoeld. Het gebied en zijn historie zijn nauw verbonden met de Zeeuwse identiteit.

Het unieke karakter biedt veel mogelijkheden, maar scheidt ook verplichtingen. Gezorgd moet worden voor behoud van de grote waarden van het estuarium, zoals de bijzondere processen, habitattypen en soorten in het gebied. Er is nu geen garantie dat de kwaliteit van het gebied behouden blijft. Sterker nog, de natuurlijkheid van het gebied is al geruime tijd onderwerp van grote zorg. Er zijn vele voorstellen gedaan om het natuurherstel te bevorderen, waaronder de veelbesproken maatregel van ontpolderen.

1.2 OPDRACHT VAN DE COMMISSIE

De commissie Natuurherstel Westerschelde onderzoekt of, en zo ja, welke alternatieve natuurherstel mogelijkheden er zijn voor ontpoldering van het Nederlandse deel van de Hertogin Hedwigepolder. Dit natuurherstel is onderdeel van de 600 hectare estuariene natuurherstel van de Westerschelde en betreft de uitvoering van de natuurherstelopdracht, gesteld in artikel 3, derde lid, van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams gewest, betreffende de uitvoering van de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium.

De commissie is ingesteld naar aanleiding van de toezegging van de regering aan de Tweede Kamer op de door de Tweede Kamer aanvaarde motie Koppejan van 10 december 2007.¹ Hierin wordt gevraagd om de instelling van een onafhankelijke commissie, die zal onderzoeken welke mogelijkheden tot natuurherstel bestaan die kunnen worden uitgevoerd zonder landbouwgronden te moeten onteigenen en ontpolderen.

In reactie op het verzoek van de Eerste Kamer besluit de minister van LNV in juni 2008 de taakopdracht van de commissie zodanig te verruimen dat het zoekgebied van de commissie wordt vergroot.² De commissie heeft de ruimte gekregen om tot het uiterste te gaan bij het verkennen van de ruimte die het Europese kader biedt, inclusief ecologisch goed onderbouwde mogelijkheden om het herstel van het Schelde-estuarium elders – buiten de Westerschelde – te realiseren.

Voor de alternatieven zijn enkele randvoorwaarden meegegeven. De natuurherstel mogelijkheden moeten voldoen aan de kaders van het Scheldeverdrag en aan de nationale en Europese natuur-, milieu- en waterwetgeving. Daarnaast moet rekening worden gehouden met een aantal specifiekere randvoorwaarden. De doelstellingen ten aanzien van het Natura 2000-gebied die zijn opgenomen in het convenant tussen het Rijk en de provincie moeten in acht worden genomen. Ook moet de commissie haar voorstellen opstellen in overeenstemming met het plan van aanpak dat Gedeputeerde Staten van de provincie Zeeland heeft vastgesteld voor het Middengebied. Bovendien moeten de op 3 december 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden petitie van de Stichting Levende Delta, de petitie uit Hulst en de bevindingen van de commissie Maljers worden betrokken bij het onderzoek.

¹
Tweede Kamer, vergaderjaar
2007-2008, 30 862, nr.11.

²
Eerste Kamer, vergaderjaar
2007-2008, 30 862, enz., F.

1.3 **SAMENSTELLING**

De commissie bestaat uit:

- de heer drs. E.H.Th.M. Nijpels (voorzitter);
- de heer prof. dr. C.H.R. Heip;
- mevrouw prof. dr. S.J.M.H. Hulscher;
- de heer J. Heijkoop;
- de heer A. Verbree.

1.4 **WERKWIJZE EN LEESWIJZER**

De commissie heeft haar werkzaamheden verdeeld in drie fasen. Gedurende de eerste fase zijn zoveel mogelijk potentieel realistische alternatieven verzameld en in beeld gebracht. Er is op verschillende manieren gezocht naar mogelijke alternatieven. De commissie heeft alle relevante onderzoeken en rapporten nagespeurd. Soms is onduidelijk waarom bepaalde alternatieven in een eerste fase van een onderzoek terzijde zijn gelegd. Deze alternatieven zijn nogmaals nauwkeurig bekeken.

Met behulp van twee advertenties en enkele persberichten is een beroep gedaan op de bewoners van Zeeland om met ideeën en suggesties te komen voor alternatieven. Aan deze oproepen is ruimschoots gehoor gegeven. Er zijn tientallen ideeën en suggesties ingestuurd. Tevens is de commissie in gesprek gegaan met betrokken overheden en maatschappelijke organisaties (zie bijlage 2).

De commissie heeft nogmaals de alternatieven bekeken die door de commissie Maljers zijn beschreven en heeft ook gezocht naar nuttige voorbeelden van maatregelen in het buitenland die – indien vertaald naar de Nederlandse situatie – een alternatief zouden kunnen vormen. Ten slotte heeft de commissie – mede op verzoek van de Eerste Kamer – gezocht naar mogelijkheden buiten het gebied van de Westerschelde.³

Tijdens de eerste fase heeft de commissie een afwegingskader opgesteld voor de systematische beoordeling van alle verzamelde en toegestuurde alternatieven. In de eerste fase heeft de commissie ook een beeld gecreëerd van de noodzaak van natuurherstel in de Westerschelde en de toestand van de bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen. Hoofdstukken 2 en 3 doen hiervan een verslag.

In de tweede fase heeft de commissie de kwaliteit van het plan voor de Hertogin Hedwigepolder gewaardeerd aan de hand van het beoordelingskader, om een evenwichtige afweging met andere alternatieven te kunnen maken. In hoofdstuk 4 is de score van de Hertogin Hedwigepolder weergegeven.

3

Voor het afwegingskader, het overzicht en de beoordeling van de gevonden alternatieven, de kostenramingen en de achtergrondstudies wordt verwezen naar het bijlagenrapport.

Andere mogelijk realistische alternatieven die in de eerste fase zijn geselecteerd, zijn aan een nadere analyse onderworpen. In totaal zijn 78 maatregelen onderzocht en beoordeeld. Bij de beoordeling heeft de commissie ondersteuning gekregen van het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW). De alternatieven zijn uitvoerig beoordeeld op hun natuureffecten. Daarbij is gebruik gemaakt van een korte overzichtstudie verricht door Alkyon. Ook is een oordeel gegeven over het draagvlak dat voor de maatregel mag worden verwacht, de tijd die nodig zal zijn om het voorstel te realiseren en de kosteneffectiviteit. In een aparte studie heeft de heer Woldendorp van het Instituut voor Infrastructuur, Milieu en Innovatie (IMI) de juridische aspecten van het natuurherstel in de Westerschelde in kaart gebracht. Het juridisch advies is in verband met de omvang uiteindelijk toegespitst op de vragen die de commissie heeft gesteld in verband met haar opdracht.

Op basis van de ligging van de grondposities van overheden en terreinbeheerende instanties rondom de Westerschelde en de geschiktheid van gebieden voor het realiseren van estuariene natuur, is een selectie gemaakt van polders die als zelfstandige maatregel te klein zijn (kleiner dan 295 ha), maar in combinatie met andere maatregelen een kansrijk alternatief vormen voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. De commissie heeft de kansrijke alternatieven voorgelegd aan de Europese Commissie en Vlaanderen (bijlagen 3 en 4). In hoofdstuk 5 zijn de kansrijke alternatieven voor de Hertogin Hedwigepolder beschreven.

De commissie heeft de alternatieven buiten de Westerschelde beoordeeld en goed gekeken naar de twee petitie van Stichting De Levende Delta en de Gemeenteraad van Hulst. De resultaten hiervan staan in hoofdstuk 6.

In de derde fase heeft de commissie de resultaten van de analyse van de alternatieven verwerkt tot een advies aan de Minister van LNV. Aan het begin van dit adviesrapport presenteert de commissie haar conclusies en adviezen aan de Minister van LNV. Dit hoofdstuk is te lezen als een samenvatting van het rapport.

HOOFDSTUK

2

Wat nodig is in de Westerschelde

Het debat en de besluitvorming over het natuurherstel van het Schelde-estuarium gaan terug tot halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw. Ging het destijds om natuurherstel voor de tweede verdieping van de Westerschelde, nu staan de Natura 2000-doelstellingen en de derde verdieping centraal. Kern van de zaak is de noodzaak tot natuurherstel. Voor natuurherstel kunnen meer maatregelen in beschouwing worden genomen dan alleen ontpoldering.

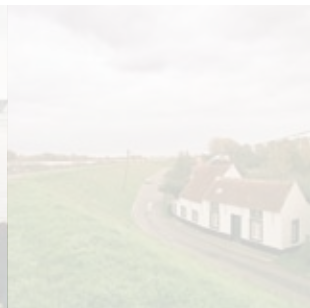
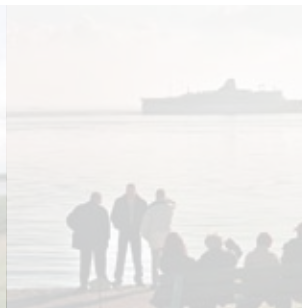
2.1

VAN COMPENSATIE VOOR TWEDE VERDIEPING NAAR GEZOND ESTUARIEN SYSTEEM

Op 17 januari 1995 tekenen Nederland en Vlaanderen een verdrag over de verdieping van de vaarweg in de Westerschelde, het zogenaamde Verruimingsverdrag (de tweede verruiming). Op grond van het verdrag vinden baggerwerkzaamheden plaats op Nederlands grondgebied, met als doel om de toegankelijkheid van de haven van Antwerpen te verbeteren. Nederland verplicht zich herstelwerkzaamheden uit te voeren om ongewenste effecten op de natuurwaarden van de Westerschelde – al dan niet rechtstreeks ontstaan door de baggerwerkzaamheden – te voorkomen of te verminderen.⁴ Ook in deze periode blijkt een grote betrokkenheid van de Zeeuwse bevolking die zich uit in emotionele reacties tegen de plannen voor ontpoldering.

4

Het nemen van maatregelen ter herstel van de natuur in de Westerschelde is ook voor 1995 al aan de orde.

De herstelwerkzaamheden vloten echter niet. Op 19 februari 1998 constateert de Europese Commissie dat Nederland niet aan zijn verplichtingen voldoet om alle benodigde compenserende maatregelen te nemen. In een aanvullende aanmaningsbrief stelt de Europese Commissie dat Nederland niet alleen verplicht is maatregelen te nemen in verband met de verdieping van de vaargeul, maar ook vanwege de ongunstige staat van instandhouding (Vogel- en Habitatrichtlijn; VHR). Het verlies van natuurwaarden als gevolg van autonome ontwikkelingen en menselijke ingrepen in het verleden moet worden hersteld.

Eind jaren negentig starten Nederland en Vlaanderen met de ontwikkeling van een langetermijnvisie voor het gehele Scheldebekken. In deze LTV2030 staan drie functies centraal: veiligheid tegen overstromingen, toegankelijkheid van de Scheldehavens en natuurlijkheid van het fysieke en ecologische systeem. Hoofddoel is:

“Het Schelde-estuarium is in 2030 een gezond en multifunctioneel estuarien watersysteem, dat op duurzame wijze wordt gebruikt voor menselijke behoeften.”⁵

In 2001 wordt de LTV2030 in de Tweede Kamer besproken. Bij die gelegenheid werd ondermeer al aangedrongen op vrijwillige verwerving van grond die nodig is voor het realiseren van de natuurdoelen.

5
RWS-AWZ, Lange Termijn
Visie Schelde-estuarium 2030,
2001, p.1.

6
Het habitattype H1130
Estuaria wordt omschreven
als de benedenstroomse
delen van riviersystemen die
onder invloed staan van zee-
water en de werking van
getijden.

7
H1310: zilte pionierbegroeiin-
gen (Eénjarige pioniersvege-
taties van slik- en zandgebie-
den met *Salicornia* ssp. en
andere zoutminnende soor-
ten). H1330: schorren en zilte
graslanden
(Atlantische schorren).

Voor de eerste uitvoeringsperiode tot 2010 wordt in 2005 de Ontwikkelingsschets 2010 vastgesteld. In deze OS2010 worden ondermeer concrete maatregelen voorgesteld die moeten leiden tot het gewenste natuurherstel, waaronder het ontwikkelen van een intergetijdengebied in de Hertogin Hedwigepolder. De maatregelen worden in de OS2010 gepresenteerd, in samenhang met concrete maatregelen voor veiligheid en toegankelijkheid (verruiming vaarweg). De OS2010 wordt door de Nederlandse en Vlaamse regeringen en de beide parlementen aanvaard. Deze samenhangende benadering krijgt de instemming en waardering van de Europese Commissie.

De OS2010-doelstellingen en -maatregelen worden ingebracht in het planproces Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) en Natura 2000-gebieden. In het landelijke Natura 2000-doelendocument (nationale afweging) is de kernopgave voor het habitattype H1130 Estuaria geformuleerd als verbetering van de kwaliteit van estuaria in de Westerschelde en behoud van de kwaliteit in de Eemsdolland.⁶ De kernopgave is als doelstelling ‘H1130 Estuaria, uitbreiding oppervlakte en verbetering van kwaliteit’ opgenomen in het ontwerpbesluit Natura 2000-gebied Westerschelde & Saefthinghe. Daarbij wordt vermeld dat oppervlaktevergroting noodzakelijk is voor laagdynamische natuur en herstel biodiversiteit. Ook is uitbreiding van de oppervlakte van het estuarium noodzakelijk om de doelen voor habitattypen H1310 en H1330 te realiseren.⁷

De commissie concludeert dat de maatregelen voor natuurherstel van het Schelde-estuarium niet zozeer zijn verbonden aan de tweede verruiming. Deze conclusie wordt bevestigd in het contact met de Europese Commissie. De natuurherstelmaatregelen staan vooral in verband met de achteruitgang van het gebied als gevolg van autonome ontwikkelingen en menselijk ingrijpen in het verleden. De natuurherstelmaatregelen hebben tot doel om een gezond estuarien systeem te realiseren. Zij moeten voldoen aan de VHR en bijdragen aan de realisatie van de Natura 2000-doelstellingen. Indirect is er wel verband met de twee andere doelen van de LTV2030 en de OS2010 (toegankelijkheid en veiligheid), omdat deze documenten in hun samenhang zijn opgesteld en geaccordeerd.

2.2

600 HECTARE NATUURHERSTELMAATREGELN IS POLITIEK FEIT EN VERTREKpunt OP WEG NAAR EEN GEZOND ESTUARIEN SYSTEEM

In het debat over de noodzaak van natuurherstel van de Westerschelde worden verschillende getallen veelvuldig genoemd. Een bekend getal is de 1.500 tot 3.000 hectare, die uiteindelijk op de langere termijn nodig zijn om de Westerschelde tot een gezond en optimaal functionerend systeem te maken. Dit getal is door een breed forum van betrokken wetenschappers genoemd als hun beste schatting van het areaal te creëren estuariene natuur dat nodig is om het estuarium weer in een gezonde toestand te krijgen.⁸ Ook de Minister van LNV noemt de 3.000 hectare als ingeschatte ruimtebehoefte om tot een totaalherstel van het estuarium te komen.⁹ Begin 2006 heeft het parlement ingestemd met het Natuurprogramma Westerschelde.

Een ander getal is de 600 hectare natuurherstelmaatregelen die op korte termijn moet worden gerealiseerd. De 600 hectare is terug te leiden tot de OS2010, waarin is aangegeven dat er een ondergrens bestaat van 600 hectare.¹⁰ Het kan worden beschouwd als een onderhandelingsresultaat, waarmee indertijd de belangrijkste betrokken organisaties konden instemmen. De Minister van LNV onderschrijft de realisatie van 600 hectare estuariene natuur en benoemt de opgave als “no regret”.¹¹

Nederland en Vlaanderen hebben na het ‘Verruimingsverdrag’ in 1995 enkele memoranda en verdragen gesloten: het Memorandum van Kallo (5 februari 2001), het 2e Memorandum van Vlissingen (4 maart 2002) en het 3e Memorandum van Den Haag (11 maart 2005). In het 3e Memorandum zijn de besluiten van de OS2010 – waaronder het ontwikkelen van een intergetijdgebied in de Hertogin Hedwigepolder – vastgesteld. Met de ratificatie van het ‘Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest betreffende de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium’ (verder: Verdrag) zijn de bewindslieden van Nederland en Vlaanderen akkoord gegaan met de ondergrens van 600 hectare en met het ontwikkelen van een intergetijdgebied in de Hertogin Hedwigepolde.¹²

8

Van den Bergh et al,
NatuurOntwikkelingsPlan
Schelde-Estuarium (NOPSE),
2003.

9

Ministerie van LNV,
Natuurprogramma
Westerschelde, 2005, p.8.

10

ProSes, Ontwikkelings-schets
2010 Schelde-estuarium –
Besluiten van de Nederlandse
en Vlaamse regering, 2005.

11

Ministerie van LNV,
Natuurprogramma
Westerschelde, 2005, p.8.

12

Overigens heeft de OS2010
inclusief het natuurprogram-
ma instemming van de
Tweede Kamer gekregen bij
de behandeling van de brief
over de OS2010 in het AO van
20 december 2005 (met
Staatssecretaris Schultz) en 26
januari 2006 (met minister
Veerman).

Vlaanderen is inmiddels, anno 2008, gestart met de uitvoering van het verdrag, waaronder de onteigening van de Prosperpolder en het Vlaamse deel van de Hedwigepolder.

De commissie Natuurherstel Westerschelde concludeert dat de 600 hectare natuurmaatregelen in het Schelde-estuarium die worden voorgesteld, zijn vastgelegd in de Ontwikkelingsschets 2010 en het Verdrag tussen Nederland en Vlaanderen betreffende de uitvoering van de ontwikkelingsschets. Hiermee is een politiek feit gecreëerd dat dienst doet als vertrekpunt op weg naar een gezond en dynamisch ecosysteem. De 600 hectare aan natuurherstelmaatregelen vormen slechts een eerste stap. Zowel de minister van LNV als de Europese Commissie rekenen in het kader van Natura 2000 op termijn op (aanzienlijk) meer.

2.3

INTEGRALE DOELSTELLING EN DERDE VERDIEPING

In de OS2010 staan de doelstellingen en maatregelen voor toegankelijkheid, veiligheid en natuurlijkheid in samenhang met elkaar. De natuurherstelmaatregelen moeten voldoen aan de VHR en de Natura 2000-doelstellingen, die mede zijn gebaseerd op OS2010. Doen ze dat niet, dan kan de Europese Commissie in het uiterste geval de ingebrekestelling voor de tweede verdieping heropenen.¹³

Inmiddels, anno 2008, is reeds gestart met de vereiste procedures die verband houden met de derde verdieping. De Minister van LNV heeft op basis van de passende beoordeling aangegeven dat de derde verdieping de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten. Meerdere partijen hebben bezwaar ingediend tegen het toestemmingsbesluit voor de derde verdieping. De behandeling van deze bezwaren moet nog plaatsvinden.

Ook de tweede Deltacommissie (commissie Veerman) acht het nodig om in de Westerschelde meerdere doelstellingen tegelijkertijd te realiseren: “Voor de Westerschelde is uitgangspunt deze open te houden om de waardevolle estuariene karakteristiek en de vaarroute naar Antwerpen te behouden. Veiligheid moet op peil worden gehouden door dijkversterking”.¹⁴

De commissie Natuurherstel Westerschelde acht het van belang dat de doelstellingen voor de Westerschelde in onderlinge samenhang worden gerealiseerd. Een gezond estuarien systeem kan een stootje hebben. Daarentegen kan een systeem dat zich in neergaande spiraal bevindt weinig tot niets verdragen. De commissie realiseert zich dat natuurmaatregelen – ook eventuele alternatieven voor de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder – krachtig moeten bijdragen aan het herstel van de natuurwaarden van het Schelde-estuarium. Niet alleen vanwege de natuurwaarde zelf, maar ook om de andere doelstellingen – met name de verruiming van de vaarweg – niet in gevaar te brengen. Het onderzoek van de commissie laat zien dat het mogelijk is dat de

13

Zie de brief van de Europese Commissie aan de Nederlandse regering van 11 november 2007.

14

Deltacommissie, Samen werken met water – Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst, 2008, p.91.

Europese Commissie op grond van het voorzorgbeginsel een inbreukprocedure start voor de derde verdieping, indien in onvoldoende mate en niet tijdig wordt geïnvesteerd in concrete estuariene natuurherstelmaatregelen. Als de natuurwaarden in de Westerschelde in een goede staat van instandhouding worden gebracht, kan voldoende zekerheid worden geboden dat de Westerschelde er niet op achteruitgaat.

2.4 ER IS MEER DAN ONTPOORDEREN

In de discussies over natuurherstelmaatregelen is een terugkerende vraag of alleen ontpoldering de gewenste natuurlijkheidseffecten oplevert. De commissie Natuurherstel Westerschelde heeft de maatregel vanuit ecologisch oogpunt vergeleken met andere maatregelen. Op basis van de bestudering van een aantal sleuteldocumenten constateert de commissie dat ontpoldering op veel relevante criteria (zoals habitats, fysische, chemische en ecologische processen) hoog scoort. Onder ontpolderen wordt verstaan het buitendijks brengen van een gebied. Ontpolderen heeft positieve effecten op habitats en op ecologische- en fysische processen.

Een acceptabele maatregel die ook positief scoort is het creëren van gebieden met een ‘gecontroleerd gereduceerd getij’ (GGG). Hiermee worden natuurgebieden bedoeld die via een doorlaatmiddel (bijvoorbeeld duikers, sluizen en hevels) dagelijks in contact staan met het getij. Ook deze maatregel heeft positieve effecten op habitats en op ecologische en fysische processen. Vanwege de beperkingen in het getij zal er minder dynamiek door erosie en sedimentatie optreden in het nieuwe natuurgebied. Daarom scoort deze maatregel minder positief dan ontpoldering.

Andere maatregelen zijn duidelijk minder effectief. Maatregelen in de categorie ‘versterken natuurlijke kenmerken’, zoals kreekherstel, hebben positieve effecten op habitats en natuurlijke land-water-overgangen. Maar deze maatregelen leveren geen bijdrage aan de gewenste estuariene processen en zijn daarom minder effectief. Datzelfde geldt voor buitendijkse maatregelen, die zelfs nadelig kunnen uitwerken op de morfologie van het systeem en een tendens naar een ‘één-geulstelsel’ kunnen bevorderen.

De kwalitatieve weging van maatregelen is moeilijk om te zetten in een kwantitatieve vergelijking. Desondanks moeten alternatieven voor een concrete ontpoldering een vergelijkbare mate van positieve natuurlijkheidseffecten bezitten.

De commissie concludeert dat ontpoldering niet de enig mogelijke maatregel is die bijdraagt aan het natuurherstel in de Westerschelde. Een bruikbaar alternatief is gebieden onder gecontroleerd gereduceerd getij brengen. De commissie is van mening dat een aanzienlijk groter areaal gebied met gecontroleerd gereduceerd getij gelijkwaardig kan zijn aan een ontpoldering.

Tabel 2.1 Status van politieke, juridische en beleidsmatige documenten

	Jaar	Inhoud	Status
Lange Termijnvisie 2030 (LTV2030)	2001	In opdracht van de Technische Schelde Commissie opgestelde integrale visie van Nederland en Vlaanderen met drie functies voor het Schelde-estuarium: veiligheid, toegankelijkheid en natuurlijkheid.	Gezamenlijke visie Nederland en Vlaanderen; besproken in beide parlementen.
Memorandum van Kallo	5 februari 2001	Afspraken over onder meer de te volgen gezamenlijke en afzonderlijke procedures rond de aanpak van de Langetermijnvisie Schelde-estuarium en over de mogelijkheden van verdergaande samenwerking.	Afspraken tussen Nederland en Vlaanderen.
Memorandum van Vlissingen	4 maart 2002	Afspraken over onder meer de samenwerking met betrekking tot het Schelde-estuarium en de organisatie daarvan.	Afspraken tussen Nederland en Vlaanderen.
NatuurOntwikkelings-Programma Schelde-Estuarium (NOPSE)	2003	Voorstellen op basis van expert-judgement voor natuurontwikkelingsmaatregelen die nodig zijn voor realisatie van het streefbeeld natuur uit de LTV2030.	Onderzoeksrapport; geen parlementaire status.
Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium (OS2010)	2005	Concrete projecten voor korte- en middellange termijn, als eerste stappen op weg naar realisatie van het streefbeeld voor 2030: veiligheid, toegankelijkheid en natuurlijkheid. Bevat besluiten over projecten, waaronder ontwikkelen van intergetijdegebied in Hertogin Hedwigepolder. Geeft aan dat minimaal 600 ha estuariene natuur moet worden ontwikkeld. Vermeld wordt dat planalternatieven voor 2030 een oppervlakte moeten beslaan van ongeveer 3.000 hectare.	Instemming door Tweede Kamer. Behandeling brief Minister van V&W d.d.11 maart 2005 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 26 980, nr. 21)
Natuurprogramma Westerschelde (LNV)	2005	Onderbouwing en duidelijkheid over de relatie van afspraken binnen Nederland en met Vlaanderen (incl. onderbouwing van de minimaal 600 ha estuariene natuur) met de Europese verplichtingen ingevolge de Vogel- en Habitatrichtlijn.	Instemming door Tweede Kamer. Behandeling brief van Minister van LNV d.d. 17 januari 2006 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 26 980 en 30 244, nr. 22)
Memorandum van Den Haag	11 maart 2005	Afspraken over onder meer de Ontwikkelingsschets 2010 en de organisatie van de samenwerking met betrekking tot het Schelde-estuarium.	Afspraken tussen Nederland en Vlaanderen.
Verdrag tussen Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest betreffende de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium (Trb. 2005, 310)	21 december 2005	Doel is om de uitvoering te verzekeren van een aantal projecten en werken ten behoeve van de evenwichtige en duurzame ontwikkeling van het Schelde-estuarium en ter optimalisering van met name de veiligheid, de toegankelijkheid en de natuurlijkheid.	Aangenomen in Tweede Kamer (18 december 2007).
Advies Commissie Onderzoek Alternatieven Ontpoldering Westerschelde (commissie Maljers)	2006	Commissie onderzoekt en beoordeelt mogelijke alternatieven voor ontpoldering.	Advies aan Gedeputeerde Staten van provincie Zeeland.
Motie Van der Staaij c.s. (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 26 980, nr.30)	5 oktober 2006	Verzoekt de regering zich actief en creatief in te zetten voor alternatieven voor de beoogde ontpoldering en spreekt uit dat geen sprake mag zijn van onvrijwillige landbouwgrondverwerving ten behoeve van ontpoldering.	Motie aangenomen (10 oktober 2006).

	Jaar	Inhoud	Status
Ontwerp-aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe in procedure	Terinzagelegging januari / februari 2007	Het (ontwerp)besluit gaat over de selectie, begrenzing en natuurdoelen van het gebied en heeft daarmee gevolgen voor de activiteiten die in en om dit gebied ontplooid kunnen worden.	Als ontwerp-aanwijzingsbesluit vastgesteld door Minister van LNV
Reactie Minister van LNV op motie Van der Staaij c.s.	27 april 2007	De minister geeft aan volledig de ruimte te geven voor alternatieven. Maar om te voorkomen dat speculanten de prijs opdrijven, is er geen andere keuze dan de onteigeningstitel voor eventuele bijzondere gevallen in werking te stellen.	Brief Minister van LNV aan Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 26 980, nr.33)
Motie Koppejan c.s. (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 862, nr.8)	3 december 2007	Spreekt uit dat er bereidheid is om de Scheldeverdragen met spoed goed te keuren, dat een voorbehoud wordt gemaakt op uitvoering van artikel 3, tweede en derde lid, dat grondverwerving op Nederlands grondgebied alleen op vrijwillige basis mag geschieden, wanneer gronden niet op vrijwillige basis kunnen worden verkregen elders toereikende alternatieve natuurherstelmaatregelen worden uitgevoerd met als doel 600 ha natuurherstel, en dat na vijf jaar een evaluatie plaatsvindt. Verzoek aan de regering om hetgeen in de motie wordt uitgesproken nader juridisch te verankeren.	Motie aangehouden
Reactie Minister van LNV op motie Koppejan c.s.	6 december 2007	Minister komt tegemoet aan Tweede Kamer met interpretatieve verklaring bij Verdrag betreffende de Ontwikkelingsschets 2010: Nederland heeft tot 2010 de tijd om ontpoldering van Hertogin Hedwigepolder en Zwin in uitvoering te nemen, en verwerving van gronden geschiedt op minnelijke basis en onteigening niet zal plaatsvinden dan na overleg met de Tweede Kamer. De Minister zal de Rijksprojectenprocedure niet afbreken of onderbreken.	Brief Minister van LNV aan Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 862, nr.15)
Interpretatieve verklaring	6 december 2007	Nederland brengt de projecten in het Zwin en de Hertogin Hedwigepolder in 2010 in uitvoering. Er worden geen landbouwgronden onteigend voordat overleg heeft plaatsgevonden tussen de Nederlandse Regering en de Tweede Kamer.	Brief Minister-president Nederlandse regering aan Minister-president Vlaamse regering
Motie Koppejan c.s. (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 862, nr.11)	10 december 2007	Verzoekt de regering na overleg met de Tweede Kamer en de provincie Zeeland een onafhankelijke commissie in te stellen die onderzoekt of en, zo ja, welke alternatieve natuurherstel mogelijkheden er zijn om minimaal 600 hectare natuur te realiseren.	Motie aangenomen (18 december 2007).
Mededeling Minister van LNV naar aanleiding van motie Koppejan c.s. (nr.11)	7 februari 2008	De Minister is voornemens een commissie in te stellen met de opdracht om te onderzoeken of, en zo ja, welke alternatieve natuurherstel mogelijkheden er zijn voor ontpoldering van het Nederlandse deel van de Hertogin Hedwigepolder.	Brief Minister van LNV aan Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 862, nr.19)

HOOFDSTUK

3

Bestuurlijke en
maatschappelijke
verhoudingen

De onderwerpen ontpoldering en grondverwerving hebben tot veel discussie geleid. Het politieke debat in de Eerste en Tweede Kamer is scherp gevoerd. De rollen van de provincie als initiator en intermediair komen bij de uitvoering van maatregelen onvoldoende uit de verf. De bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen in de provincie Zeeland moeten beter.

3.1**ONTEIGENING NODIG ALS STOK ACHTER DE DEUR**

15

Motie Van der Staaij c.s.,
Tweede Kamer, Vergaderjaar
2006-2007, 26 980, nr.30.

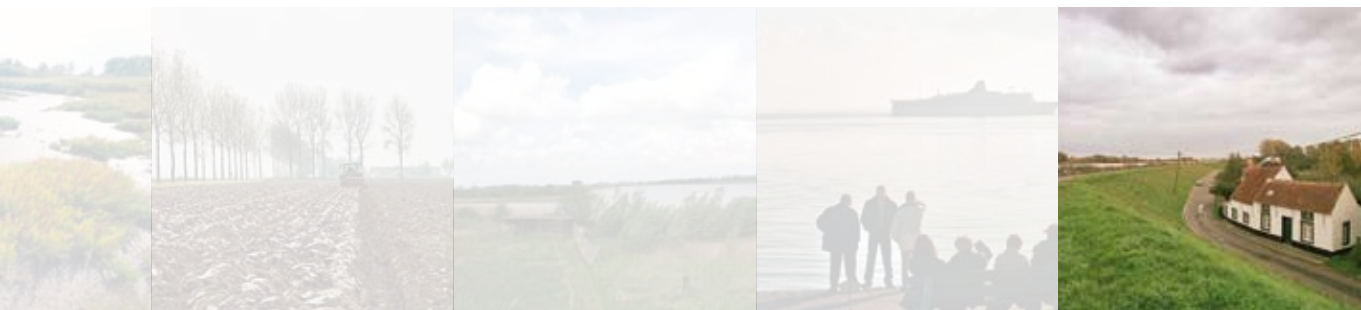
16

Brief van de Minister van
Landbouw, Natuur en
Voedselkwaliteit, 27 april
2007, Tweede Kamer, verga-
derjaar 2006-2007, 26 980,
nr.33.

17

De Rijksprojecten-procedure
is sinds 1 juli 2008 opgeno-
men in de nieuwe WRO.

In de Tweede Kamer is de afgelopen jaren meerdere malen gedebatteerd over ontpoldering. In de motie Van der Staaij c.s. (5 oktober 2006)¹⁵ wordt geconstateerd dat de Tweede Kamer de mogelijkheid van gedwongen ontpoldering heeft afgewezen en heeft uitgesproken dat het aan de zee teruggeven van (landbouw)gronden zeer ongewenst is. Ontpoldering kan daarom geen instrument zijn in een langetermijnvisie voor de Westerschelde. De regering wordt verzocht zich actief en creatief in te zetten om alternatieven te vinden voor ontpoldering. Ook wordt uitgesproken dat geen sprake mag zijn van onvrijwillige verwerving van landbouwgronden voor ontpoldering. De minister antwoordt per brief dat zij de ruimte geeft aan alternatieven, dat er nog geen sprake is van onvrijwillige grondverwerving, maar dat zij wil voorkomen dat er sprake is van onredelijke kostenstijging.¹⁶ Zij kan daarom niet anders dan de onteigeningstitel – eigen aan de Rijksprojectenprocedure die voor de Hertogin Hedwigepolder van toepassing is – voor bijzondere gevallen in werking te stellen.¹⁷

De minister van LNV probeert de Hertogin Hedwigepolder op vrijwillige basis te bemachtigen. Mocht dat niet lukken, zo schrijft zij de Tweede Kamer, dan zal zij haar verantwoordelijkheid nemen op grond van de Rijksprojectenprocedure.¹⁸ De minister van LNV zegt toe dat de uiterste datum waarop gestart wordt met ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder verschuift van 2007 naar 2010 en dat onteigening niet plaatsvindt zonder overleg met de Tweede Kamer.¹⁹ In 2008 komt de minister tegevoet aan de wens van de Tweede Kamer om een onafhankelijke commissie in te stellen die onderzoekt of en, zo ja, welke alternatieve natuurherstel mogelijkheden er zijn om minimaal 600 hectare natuur te realiseren.²⁰

Echter, al snel wordt duidelijk dat de enige eigenaar van de Hertogin Hedwigepolder niet van plan is zijn polder op basis van vrijwilligheid te verkopen.

De commissie heeft zich verdiept in de politieke discussie en maatschappelijke verhoudingen en heeft zorgvuldig geluisterd naar de zorgen van diverse partijen in het gebied. Zij heeft sterk de indruk gekregen dat de tegenstanders van ontpoldering in het verbieden van onteigening een middel zien om ontpoldering te voorkomen. De commissie vindt dat dit een oneigenlijke vermenging is van opvattingen over politiek-maatschappelijke doelen en over de inzet van wettelijke middelen. De commissie is van mening dat politieke discussies er niet toe mogen leiden dat vrijwilligheid van grondverwerving een principe wordt, en dat daardoor bestaande wettelijke bevoegdheden opzij geschoven worden. In dat geval wordt vrijwillige grondverwerving tot doel verheven. In essentie is grondverwerving, al dan niet vrijwillig, een middel om het doel van bijvoorbeeld een gezond ecosysteem in de Westerschelde te realiseren. Het wettelijk instrument van onteigening dient daarom te allen tijde ter beschikking te blijven staan van de minister van LNV. Dit om prijsopdrijving te voorkomen en om in het uiterste geval het algemeen belang te kunnen laten prevaleren boven het individuele belang.

De besluitvorming over het natuurherstel in de Westerschelde is in een impasse beland. Daarom komt de commissie tot de conclusie dat in dit geval het verwerven van grond op basis van onteigening de voorkeur verdient. Er is al een lange periode van debat en onduidelijkheid achter de rug, waardoor nu snelheid en duidelijkheid geboden zijn. Daarnaast biedt onteigening een betere positie aan pachters in het gebied. De commissie hecht daar grote waarde aan. Bovendien is de prijsvorming bij onteigening duidelijker; dat voorkomt een langdurig onderhandelingsproces. De commissie brengt in herinnering dat bij de natuurontwikkeling op het eiland Tiengemeten in het Haringvliet het onteigeningsinstrument met succes en naar tevredenheid is ingezet.

18

Brief van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 5 juli 2007, Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 26 980, nr.34.

19

In de interpretatieve verklaring op het Verdrag betreffende de Ontwikkelingsschets 2010 zijn deze punten afgestemd met Vlaanderen. Zie brief Minister-president Nederlandse regering aan Minister-president Vlaamse regering, 6 december 2007.

20

Zie motie Koppejan c.s., Tweede Kamer, Vergaderjaar 2007-2008, 30 862, nr.11.

3.2**VERZOEK VOOR VERRUIMING ZOEKGEBIED IN LIJN MET WERKWIJZE COMMISSIE**

Op 1 en 8 juli 2008 worden de Scheldeverdragen behandeld in de Eerste Kamer. In het debat in de Eerste Kamer besteden de senatoren veel aandacht aan de vrijwilligheid van grondverwerving en de emoties en weerstand die ontpoldering als maatregel oproept. De minister van LNV zegt toe zich ten volle te zullen inspannen om alternatieven te vinden voor de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. Op verzoek van de Eerste Kamer verruimt de minister van LNV de taakopdracht van de commissie.²¹ Het zoekgebied om alternatieven te vinden, wordt vergroot. Er worden geen beperkingen opgelegd aan het zoekgebied en de commissie krijgt ‘carte blanche’.

De commissie heeft met instemming het verzoek ontvangen om in een verruimd zoekgebied te zoeken naar alternatieven voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. Dat past goed in de taakopvatting die de commissie vanaf het begin van haar werkzaamheden heeft afgesproken. De commissie heeft met zo min mogelijk beperkingen naar alternatieven gezocht, zowel binnen als buiten de Westerschelde.

3.3**BESTUURLIJKE EN MAATSCHAPPELIJKE VERHOUDINGEN IN DE REGIO**

Het voornemen om te ontpolderen heeft veel emoties losgemaakt in de Zeeuwse regio, bij maatschappelijke organisaties, belangengroeperingen en burgers. De betrokkenheid is groot. Zo worden bij een actie 27.000 handtekeningen opgehaald, worden in gemeenten moties tegen ontpoldering aangenomen, en verschijnen berichten in de Zeeuwse en landelijke media. Op 3 december 2007 bieden Stichting De Levende Delta en de Gemeenteraad van Hulst petitie aan de Tweede Kamer aan.

De grote betrokkenheid in de provincie Zeeland blijkt ook uit de grote hoeveelheid ideeën die er zijn over maatregelen waarmee de natuurlijke doelstellingen kunnen worden gerealiseerd. De provincie neemt in 2005 het besluit tot instelling van een commissie die alle plannen uit de regio beoordeelt. De commissie Onderzoek Alternatieven Ontpoldering Westerschelde (commissie Maljers) heeft de door 55 personen en instellingen ingezonden alternatieven nader bekeken. De commissie Maljers komt tot een oordeel over een aantal alternatieven dat vervolgens nader wordt uitgezocht door de provincie: Braakman-Zuid, Perkpolder (buitendijks), Uitbreiding Zwin en opvullen vaarwater langs Hoofdplaat.²² Onder de alternatieven bevindt zich geen alternatief dat als alternatief kan gelden voor de voorgenomen ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder.

21

Zie Eerste Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 862, enz., F.

22

Zie Rapport van de Commissie Onderzoek Alternatieven Ontpoldering Westerschelde (Commissie Maljers), 2006; Provincie Zeeland, De openeinden van de Commissie Maljers nader uitgewerkt, 2007.

Het Nederlandse kabinet spreekt met de provincie Zeeland af dat de provincie een regierol op zich neemt bij de realisatie van natuurprojecten in het middengebied. Bij het accepteren van de regierol geeft de provincie in 2005 het signaal af dat de uitgangspositie moet zijn dat verkrijging van de benodigde grond om estuariene natuur te realiseren, zal plaatsvinden door middel van vrijwillige medewerking van grondeigenaren. De provincie is zich ervan bewust dat dit uitgangspunt identiek is aan dat van de Rijksprojectenprocedure. Als het echt niet anders kan, zouden andere middelen gebruikt moeten worden.²³

Het rijk en de provincie spreken ook af dat de projecten worden uitgevoerd met inzet van de Rijksprojectenprocedure en dat de minister van LNV zal optreden als projectminister Natuurontwikkeling Westerschelde. Beide partijen sluiten begin 2006 een convenant over de uitvoering van de afspraken.

Overeengekomen wordt om

“minimaal 600 hectare estuariene natuur [...] uit te werken en te realiseren, geldend voor het herstel van de ecologische kwaliteit van [het] estuariumstelsel, middels de selectie en uitvoering van concreet te benoemen projecten in de drie ecologische zones.”²⁴

Afgesproken wordt in ieder geval het grensoverschrijdende project Groot-Saeftinge uit te voeren, met als onderdeel het ontwikkelen van een intergetijdengebied in de Hertogin Hedwigepolder.

In 2007 onderneemt de provincie een poging om met Zeeuwse partijen tot een akkoord te komen over het pakket aan maatregelen voor natuurherstel van het Schelde-estuarium. Er wordt onder meer gesproken met de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie, de Zeeuwse Milieufederatie, Stichting De Levende Delta en Stichting Het Zeeuwse Landschap. Het proces verloopt voorspoedig, maar mislukt op het allerlaatste moment. Het grote struikelblok is het punt van vrijwilligheid van de grondverwerving.

De commissie komt tot het oordeel dat de bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen in het gebied moeten worden verbeterd. Het lukt de partijen in het gebied niet goed om tot natuurherstelmaatregelen te komen. De sfeer is merkbaar verslechterd. De provincie is tot nu toe onvoldoende in staat geweest om tot een oplossing te komen voor de 600 ha natuurherstel. Zij heeft de regio op zich genomen bij de uitvoering van maatregelen, maar is er niet in geslaagd om met regionale partijen een adequaat totaalpakket aan maatregelen samen te stellen en uit te voeren. Inmiddels zijn de verhoudingen tussen de natuur-, milieu- en landbouwbelangen verhard, hetgeen het vinden van een oplossing moeilijker maakt. Ook de interventies van Tweede Kamerleden uit de regio en de verwachtingen die daarmee zijn gewekt, hebben het moeilijker gemaakt om oplossingen te vinden die voldoen aan de verplichtingen die Nederland is aangegaan en die in de regio op voldoende

23

Zie verslag debat Provinciale Staten, oktober 2005.

24

Met de drie zones wordt bedoeld op 1. het mondingsgebied; 2. de zone Vlissingen – Hansweert; en 3. de zone Hansweert – grens (zie bijlage 1 van convenant).

draagvlak kunnen rekenen.

De commissie adviseert daarom dat op initiatief van de provincie Zeeland actief wordt gewerkt aan verbetering van de goede bestuurlijke en maatschappelijke verhoudingen. De provincie moet haar rol in het politiek-bestuurlijke proces weer met verve spelen. Dat is niet alleen van belang voor het natuurherstel. In de provincie liggen nog vele opgaven, die er bij gebaat zijn als de verhoudingen tussen partijen snel verbeteren en er weer voldoende vertrouwen ontstaat.

Ook de Deltacommissie (commissie Veerman) heeft in haar advies gewezen op het belang van de regio.²⁵ Als het gaat om de uitwerking en realisatie van regionale opgaven zijn vooral regionale bestuurders aan zet. De commissie Natuurherstel Westerschelde adviseert om alle activiteiten gericht op de opgaven van Natura 2000, die betrekking hebben op de verdieping van de Westerschelde en die voortkomen uit het advies van de Deltacommissie, te bundelen in een regionale uitvoeringsorganisatie. De opgave van deze ontwikkelingsmaatschappij kan in de loop van de tijd worden uitgebreid met opdrachten voor bijvoorbeeld veiligheid en zoetwatervoorziening en versterking van de economische structuur, waaronder die van de landbouw.

De regionale uitvoeringsorganisatie dient te worden aangestuurd door een bestuurlijke stuurgroep met vertegenwoordigers van het Rijk, de provincie Zeeland en regionale partijen. De stuurgroep dient onder voorzitterschap te staan van een onafhankelijke, gezaghebbende persoon. De stuurgroep kan bijdragen aan het verbeteren van de bestuurlijke verhoudingen in de regio en tevens als gesprekspartner optreden voor de Task Force Verdieping van de Westerschelde in Vlaanderen.

De commissie adviseert om de financiële middelen die beschikbaar zijn voor de realisatie van het natuurherstel, onder te brengen in een Westerscheldefonds. Daarin worden alle beschikbare middelen voor natuurherstel bij elkaar gebracht. Als gekozen wordt voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder, dan bespaart Nederland een groot bedrag doordat de Vlaamse regering de kosten op zich neemt van de voorbereiding en de uitvoering van de dijkverlegging, natuurontwikkeling en grondverwerving. De commissie adviseert om in dat geval een substantieel deel van dit voordeel aan het fonds ter beschikking te stellen. De commissie acht een bedrag van 25 miljoen euro een verantwoorde basis voor de start van het Westerscheldefonds.

25

Deltacommissie, Samen werken met water – Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst, 2008, p.93.

HOOFDSTUK

4

Hertogin Hedwigepolder
scoort het hoogst

De alternatieven die de commissie heeft gevonden, zijn gewaardeerd met een afwegingskader dat is uitgewerkt in vier aspecten: natuurlijkheid, draagvlak, realisatietijd en kosten. Om een evenwichtige vergelijking tussen de alternatieven mogelijk te maken, is als eerste de Hertogin Hedwigepolder gewaardeerd met het afwegingskader.

4.1

INLEIDING

Figuur 4.1
Ligging van de
Hedwigepolder in de
Westerschelde (rood).
Gearceerd gedeelte is de
Prosperpolder.

De Hertogin Hedwigepolder is in 1907 ingepolderd en beslaat een oppervlakte van 306 ha. De polder ligt voor het grootste deel op Nederlands grondgebied (295 ha) en voor een klein deel op Belgisch grondgebied. De Hedwigepolder grenst aan het Sieperdaschor en de Prosperpolder. De polder heeft de functie van agrarisch gebied met landschappelijke waarde. Door haar cultuurhistorische waarde is de dijk landinwaarts (gedeeltelijk) beschermd.

Door ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder komt het gebied onder invloed van getijdewerking te staan. Er worden geulen gegraven zodat het getij tot ver in de polder kan doordringen. Bomen, bebouwing, kabels, leidingen en wegen worden verwijderd, terwijl eventueel verhoogde wandelpaden worden aangelegd.

Ook de naastgelegen Prosperpolder zal door de Vlaamse overheid worden ontpolderd, zodat uit de vier gebieden het gebied Groot Saeftinghe zal ontstaan ter grootte van circa 4.000 ha.

Figuur 4.2
Overzichtskaart van de Hertogin Hedwigepolder en directe omgeving.
(Bron: Google Earth)

Legenda:

- Hertogin Hedwigepolder
- Bestaand natuurgebied
- Grens Nederland-België

4.2

WAARDERING ONTPOLDERING HERTOGIN HEDWIGEPOLDER

Natuurlijkheid

Ruimte voor estuariene processen

Door ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder (295 ha) ontstaat een aaneengesloten intergetijdegebied vanaf de Gasdam tot en met de Prosperpolder. De ontpoldering draagt daardoor in hoge mate bij aan de toename van de fysieke ruimte in het estuarium. Daarmee ontstaat ook meer ruimte voor kenmerkende estuariene processen.

Versterken natuurlijke kenmerken

Door de ontpoldering ontstaat een grensoverschrijdend gebied Groot Saeftinge. Er ontstaan nieuwe leefgebieden voor soorten en gunstige omstandigheden voor de vestiging van habitattypen. De polder scoort hoog op omvang, hoogte voor schor en aansluiting bij bestaande natuur en biochemische processen. De hoogteligging van de polder maakt het gebied minder geschikt voor de ontwikkeling van voedselrijk slik.²⁶ Dit zal zich met name in de aangrenzende Prosperpolder ontwikkelen.²⁷

Robuustheid maatregel

De ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder draagt qua omvang (295 ha) sterk bij aan een relatief grootschalig schorregebied waar de invloed van estuariene dynamiek landschapsvormend is.

Afwegingskader

Figuur 1.
Afwegingskader op
hoofdlijnen

Natuurlijkheid

Het primaire doel van de maatregelen is het versterken van de natuurlijkheid in het Schelde-estuarium. De alternatieven zijn daarom beoordeeld op de mate waarin ze bijdragen aan het bereiken van het streefbeeld natuurlijkheid, liefst in gelijke mate als de Hertogin Hedwigepolder. De basis voor het ecologisch herstel in het nationale en internationale natuur- en waterbeleid wordt gegeven door de volgende keten: herstel van fysische en chemische processen leidt tot herstel van habitats en daarmee tot herstel van soorten. Subcriteria zijn: ruimte voor estuariene processen, versterken natuurlijke kenmerken en robuustheid.

Politiek en maatschappelijk draagvlak

Het criterium bevat zowel het omgaan met weerstand, als het krijgen van commitment, actieve medewerking en betrokkenheid van bondgenoten. Subcriteria zijn: bestaande toezeggingen en convenanten, meekoppelen met bestaande beleidsdoelen, maatschappelijk (lokaal) draagvlak, en alternatieve financieringsmogelijkheden.

Realisatietijd

Het is een kwaliteit van een maatregel als deze op (relatief) korte termijn kan worden uitgevoerd en effectief is. Bij de alternatieve maatregelen is getoetst (1) hoe lang de minimale implementatietijd is en (2) hoe groot de risico's zijn dat er vertraging komt op die minimale implementatietijd. Subcriteria zijn: minimale realisatietijd, aantal betrokken partijen, technische complexiteit, en procedurerisico's.

Kosten

Het voorgestelde criterium voor kosten is kosteneffectiviteit. Bij de kosteneffectiviteit gaat het om de kosten van de maatregel, uitgedrukt als kosten per eenheid effect (bijvoorbeeld netto verandering van soort natuur (ecotoop) uitgedrukt in ha).

26

Zie Grontmij, Locatiekeuze Hedwige- en Prosperpolder – Geschiktheidsbeoordeling van potentiële gebieden voor estuariene natuurontwikkeling in het Schelde estuarium tussen Hansweert en Antwerpen, 2007, p.30.

27

Zie Soresme e.a., Ontwikkeling van een intergetijdengebied in Hedwige en Prosperpolder: definitief - MER Nederland – tekstbundel, 2007.

De polder is relatief laag gelegen. De beheersintensiteit is afhankelijk van de hoogteligging van het schor en de dynamiek in het gebied. Hoe lager het gebied gelegen is, hoe langer het duurt voordat het gebied opgehoogd is tot oud schor. Meer dynamiek betekent ook tragere sedimentatie, tragere terreinophoging en tragere evolutie tot hoog schor. Daardoor is er pas op (zeer) lange termijn een noodzaak tot ingrijpen in de hoogteligging. De maatregel is robuust, mits gekozen wordt voor een variant met voldoende dynamiek, mogelijk in combinatie met beweiding.

Draagvlak

Aansluiten bij bestaande afspraken

Ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder is reeds in vele plannen, afspraken en convenanten opgenomen. De Minister van LNV heeft de Tweede Kamer toegezegd dat bij de grondverwerving voor ontpoldering wordt uitgegaan van vrijwilligheid.

Provinciale Staten van Zeeland heeft het signaal afgegeven dat grondverwerving zal plaatsvinden door middel van vrijwillige medewerking van grondeigenaren. Ondanks de toezeggingen dat de grondverwerving op basis van vrijwilligheid moet plaatsvinden, zijn veel partijen zich ervan bewust dat uiteindelijk een meer krachtig instrument mogelijk moet zijn.

Koppeling met andere beleidsdoelen

Door de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder en de Properpolder ontstaat een groot gebied dat onder getijdewerking komt te staan. Door vergroting van de komberging neemt de veiligheid van de stad Antwerpen tegen overstromingen door stormtij enigszins toe.²⁸

Mogelijk kan de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder worden gecombineerd met recreatie. Indien verhoogde wandelpaden worden aangelegd, kunnen recreanten het gebied bezoeken. De bezoekersaantallen voor het Verdrongen Land van Saeftinghe geven aan dat er veel belangstelling is voor een recreatiegebied met getijdewerking.

Maatschappelijk (lokaal) draagvlak

De ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder stuit op weerstand. De eigenaar wil de polder niet vrijwillig verkopen. Er bestaat ook weerstand in de nationale en provinciale politiek. De actiegroep 'Red onze polders' is tegen ontpoldering. De landbouworganisatie ZLTO is tegen onteigening van landbouwgrond ten behoeve van ontpoldering. Daarentegen zijn de natuurorganisaties voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. De gemeente Hulst dringt aan op snelle duidelijkheid. De huidige impasse belemmert de ontwikkeling van de gemeente in samenwerking met de Vlaamse bureaus.

Alternatieve financieringsmogelijkheden

De maatregelen zullen volledig worden vergoed door Vlaanderen. Als de ontpoldering kan worden gekoppeld aan een andere functie, zoals recreatie, is er kans op aanvullende financiering en mogelijk ook subsidies.

Minimale realisatietijd	Realisatietijd Als de Hertogin Hedwigepolder op basis van vrijwilligheid kan worden aangekocht, kan de ontpoldering snel worden gerealiseerd. Als er onteigend moet worden, dan is er sprake van een langer traject.
Aantal betrokken partijen	Er is één eigenaar van de Hertogin Hedwigepolder met wie moet worden onderhandeld voor een oplossing. Daarnaast zijn er enkele pachters waarvoor een oplossing moet worden gevonden en waarmee moet worden onderhandeld.
Technische complexiteit	Voor ontpolderingsprojecten zijn in het algemeen geen complexe constructies nodig. Voor de Hertogin Hedwigepolder gaat het om dijkverleggingen en de eerste aanzet tot inrichting van het gebied.
Procedurerisico's	Indien de ontpoldering op basis van vrijwilligheid gebeurt, zijn weinig procedurerisico's te verwachten. Indien toch wordt gekozen voor de weg van onteigening, dan gelden de daarbij behorende regels.

Kosteneffectiviteit	Kosten De Hertogin Hedwigepolder kent een zeer hoge kosteneffectiviteit. De verhouding tussen dijk lengte en oppervlakte is gunstig. De ontpoldering kost naar verwachting in totaal rond de 80 miljoen euro. Deze kosten neemt Vlaanderen op zich, zodat de kosten voor Nederland 0 euro bedragen. ²⁹
----------------------------	---

28
Zie ProSes, Studierapport natuurontwikkelingsmaatregelen ten behoeve van de Ontwikkelingsschets 2010 voor het Schelde-estuarium. Op basis van een ecosysteem-analyse en verkenning van mogelijke maatregelen om het streefbeeld Natuurlijkheid van de Lange Termijn Visie te bereiken. Werkdocument/RIKZ/OS/2003.825x, 2003, p.71
29
Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest betreffende de uitvoering van de ontwikkelingschets 2010 Schelde-estuarium (Tractatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2005, nr. 310). Zie artikel 9 derde lid.

Eindoordeel

De totale score van de Hertogin Hedwigepolder op het afwegingskader, kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Natuurlijkheid	Draagvlak	Realisatietijd	Kosten
Ruimte voor estuarine processen	Toezeggingen en convenanten	Minimale realisatietijd	Kosteneffectiviteit
Versterken natuurlijke kenmerken	Mee koppelen	Aantal betrokken partijen	
Robuustheid	Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	Technische complexiteit	
	Alternatieve financieringsmogelijkheden	Procedurerisico's	

■ Sterk negatief
■ Negatief
■ Neutraal
■ Positief
■ Zeer positief
■ Sterke twijfels over de score op criteria

4.3 AANVULLENDE MAATREGEL: VERWIJDEREN GASDAM

De Gasdam bestaat uit een verhoging in het Verdrongen Land van Saeftinghe waarin leidingen voor transport van onder meer gas en water zijn verwerkt. De verhoging vormt een onnatuurlijke afscheiding in het gebied en een barrière in de vorming van het natuurgebied Groot-Saeftinghe. Door het doorlaatbaar maken van de Gasdam worden de nieuwe schorgebieden direct verbonden met Saeftinghe. Dat betekent een belangrijke kwaliteitsverbetering van het Sieperdaschor en de ontpolderde Hedwige- en Prosperpolders. Bij verwijdering van de Gasdam ontstaat bovendien 24 ha nieuw schor. Aanpak van de Gasdam op korte termijn is een relatief dure maatregel. Mogelijk kunnen voorwaarden worden gesteld aan geplande onderhoud- of nieuwbouwwerkzaamheden.

4.4 CONCLUSIE

De commissie is van oordeel dat de Hertogin Hedwigepolder uitstekend scoort op het afwegingskader. Vergeleken met de andere alternatieven scoort de Hertogin Hedwigepolder het hoogst. Voor zover tussen alle mogelijke maatregelen voor natuurherstel van het Schelde-estuarium wordt gezocht naar het spreekwoordelijke 'ei van Columbus', is de commissie van mening dat dit al is gevonden. Het oordeel van de commissie sluit aan bij eerdere studies, waarin de Hertogin Hedwigepolder als beste alternatief uit de bus komt.³⁰ Daarnaast is de commissie van mening dat niet lichtvoetig kan worden omgesprongen met de verplichting, in een verdrag met Vlaanderen vastgelegd, om de Hertogin Hedwigepolder te ontpolderen. De commissie heeft zich ervan vergewist dat Vlaanderen een eventueel alternatief welwillend en serieus zal bekijken, maar dat uitsluitend de maatregelen in de Hertogin Hedwigepolder door Vlaanderen zullen worden betaald. Daarmee is de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder voor Nederland een uiterst goedkope maatregel en iedere andere maatregel buitengewoon kostbaar.

Als de Hertogin Hedwigepolder wordt ontpolderd, dan adviseert de commissie te onderzoeken of de Gasdam – direct of op termijn, samenvallend met de gedeeltelijke vernieuwing – verwijderd kan worden. Bovenal moet worden geïnvesteerd in de kwaliteit van het functioneren van de ontpoldering.

30

Zie bijvoorbeeld Grontmij, Locatiekeuze Hedwige- en Prosperpolder – Geschiktheidsbeoordeling van potentiële gebieden voor estuariene natuurontwikkeling in het Schelde estuarium tussen Hansweert en Antwerpen, 2007.

HOOFDSTUK

5

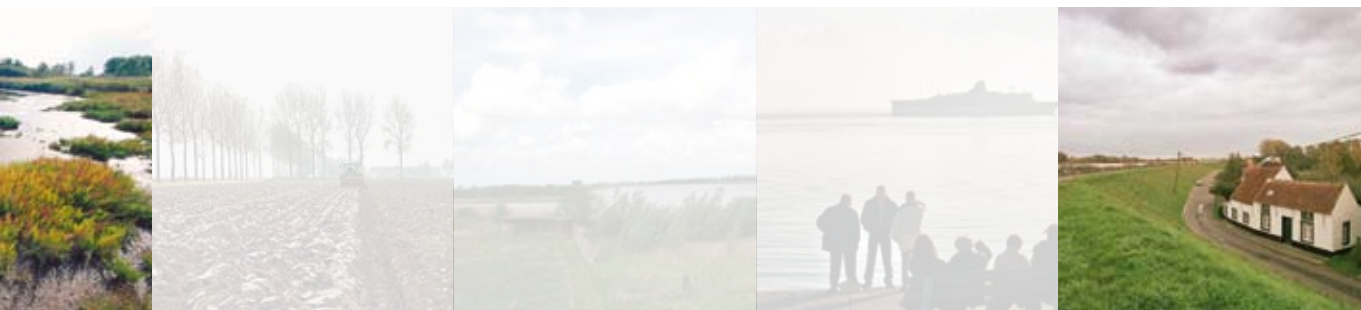
Alternatieven voor ontpoldering Hertogin Hedwigepolder

De commissie heeft ideeën en suggesties ontvangen van ruim 50 burgers, overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties (bijlage 2). Zelf heeft de commissie ook de nodige maatregelen gevonden. Als eerste is gekeken naar welke gevonden maatregelen voldoen aan de randvoorwaarden die de commissie heeft gesteld. Als een alternatief niet voldoet aan één of meer van de randvoorwaarden, kan het niet in beschouwing worden genomen.

Onderstaande drie randvoorwaarden zijn door de commissie gehanteerd:

- Het alternatief heeft, in principe, een doelstelling gericht op het verbeteren van de natuurlijkheid van het Schelde-estuarium.
- De deltaveiligheid tegen overstromen moet blijvend gegarandeerd zijn.
- De toegankelijkheid naar de Scheldehavens (met name Antwerpen), zoals overeengekomen met Vlaanderen, blijft gewaarborgd.

Na ordening van alle gevonden maatregelen en de eerste bovenstaande toets, bleven in totaal 78 verschillende, potentiële maatregelen over. Al deze maatregelen zijn gewaardeerd op basis van het afwegingskader dat is uitgewerkt in vier aspecten: natuurlijkheid, draagvlak, realisatietijd en kosten. De alternatieven zijn uitvoerig beoordeeld op hun natuureffecten. Daarbij is gebruik gemaakt van een korte overzichtstudie verricht door Alkyon. Ook is een oordeel gegeven over het draagvlak dat voor de maatregel mag worden verwacht, de tijd die nodig zal zijn om het voorstel te realiseren en de kosteneffectiviteit. Bij de beoordeling heeft de commissie ondersteuning gekregen van het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW). In een aparte studie heeft de heer Woldendorp van het Instituut voor Infrastructuur, Milieu en Innovatie (IMI) de juridische aspecten van het natuurherstel in de Westerschelde in kaart gebracht.

De commissie heeft vervolgens zorgvuldig gekeken naar de ligging van de grondposities van overheden en terreinbeherende instanties rondom de Westerschelde³¹ en de geschiktheid van gebieden voor het realiseren van estuariene natuur.³² Op basis hiervan is een selectie gemaakt van polders die als zelfstandige maatregel te klein zijn (minder dan 300 ha), maar in combinatie met andere maatregelen een kansrijk alternatief vormen voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. De grondposities van overheden en terreinbeheerders zijn als criterium gehanteerd vanwege de korte realisatietermijn die samenhangt met de derde verdieping van de Westerschelde.

5.1 VIJF ALTERNATIEVEN

Uit de waardering van alle gevonden alternatieven zijn 5 kansrijke alternatieven naar voren gekomen. Twee alternatieven scoren positief en zijn van dusdanige omvang dat zij als direct alternatief voor de Hertogin Hedwigepolder in aanmerking komen:

Alternatief 1: Grote ontpoldering Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder

Ontpoldering van de Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder zodat een gebied van 300 tot 350 ha onder invloed van getijdewerking komt te staan.

Alternatief 2: Gecontroleerd gereduceerd getij in de Zimmermanpolder en de Fredericapolder (geen ontpoldering)

De Zimmermanpolder (circa 250 ha) en de Fredericapolder (circa 350 ha) worden als geheel onder de werking van getijde gebracht. De deltadijk blijft liggen; er is geen ontpoldering.

Drie kansrijke alternatieven bestaan uit verschillende kleinere maatregelen. Twee daarvan bevatten als voornaamste ingrediënt ontpolderingen, één samengesteld alternatief bevat geen ontpolderingen en is veel meer gericht op het verbeteren van de natuurlijke kenmerken van het systeem. De samengestelde alternatieven (gerangschikt op voorkeur) bestaan uit de volgende maatregelen:

Alternatief 3. Grote ontpoldering Molen- en Perkpolder en aanvullende maatregelen kreekherstel

Ontpolderen Molen- en Perkpolder met kleinschalige maatregelen kreekherstel: doorlaten Quarleshaven, Nieuwesluis en Biezelingse ham.

Alternatief 4. Meerdere kleine ontpolderingen en aanvullende maatregelen kreekherstel

Ontpolderen Wilhelmuspolder, Hellegatpolder en Nieuwe-Hoondert polder met kleinschalige maatregelen kreekherstel: doorlaten Quarleshaven,

31
Dienst Landelijk Gebied,
Eigendommen overheden en
terreinbeherende instanties
Provincie Zeeland, peildatum
kadaster 01-01-2008, 2008.

32
Op basis van Grontmij,
Locatiekeuze Hedwige- en
Prosperpolder –
Geschiktheidsbeoordeling van
potentiële gebieden voor
estuariene natuurontwikke-
ling in het Schelde estuarium
tussen Hansweert en
Antwerpen, 2007; Bergh, E.,
van den, et al., Studierapport
natuurontwikkelingsmaatre-
gelen ten behoeve van de
ontwikkelingsschet 2010 voor
het Schelde-estuarium,
ProSes, 2003.

Nieuwesluis, Biezelingse ham, Hellegatpolder, Paal, Kreek Nummer Een, Plaskreek en Kruiningen.

Alternatief 5. Natuurherstel met gecontroleerd gereduceerd getij en aanvullende maatregelen kreekherstel (geen ontpoldering)

Gecontroleerde getijdeinvloed in grote polders Molenpolder, Perkpolder en Voormalige schorren Ossendrecht, en in kleine polders Wilhelmuspolder, Hellegatpolder, en Nieuwe-Hoondert polder met kleinschalige maatregelen kreekherstel: doorlaten Quarleshaven, Nieuwesluis, Biezelingse ham, Hellegatpolder en Paal.

5.2 ALTERNATIEF 1: GROTE ONTPOLDERING ZIMMERMANPOLDER EN EEN GEDEELTE VAN DE FREDERICAPOLDER

Figuur 5.1
Overzichtskaart van de Zimmermanpolder en Fredericapolder (Bron: Google Earth)

Legenda:

- Zimmermanpolder
- Fredericapolder
- Mogelijke ligging nieuwe dijk

Inleiding

De totale oppervlakte van de Zimmerman- en Fredericapolder beslaat circa 600 ha aan landbouwgrond. De Zimmermanpolder (circa 250 ha) is in 1864 ingepolderd en behoort tot de jonge inpolderingen. Ook de ten noorden van de Zimmermanpolder gelegen Fredericapolder (circa 350 ha) is een relatief jonge polder en dateert uit 1851.

Door ontpoldering van de Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder komt een gebied van 300 tot 350 ha onder invloed van getijdewerking te staan. Als geulen worden gegraven, kan het getij tot ver in de polder doordringen. Bomen, bebouwing, kabels, leidingen en wegen worden verwijderd, terwijl eventueel verhoogde wandelpaden worden aangelegd. Het resterende deel van de Fredericapolder blijft beschikbaar voor de landbouw.

Globale raming realisatiekosten alternatieven natuurherstel Westerschelde

Op basis van inschattingen van kostendeskundigen en bekende eenheidsprijzen is per alternatief een globale raming opgesteld van de realisatiekosten.

Maatregelen	Totaalkosten
Ontpoldering Hertogin Hedwigepolder	€ 0 mln (€ 80 mln)
Alternatief 1: Grote ontpoldering Zimmermanpolder en gedeelte Fredericapolder	€ 120 mln
Alternatief 2: Gecontroleerde gereduceerd getij in Zimmerman- en Fredericapolder (geen ontpoldering)	€ 250 mln
Alternatief 3: Grote ontpoldering Molen- en Perkpolder en aanvullende maatregelen kreekherstel	€ 120 mln
Alternatief 4: Meerdere kleine ontpolderingen en aanvullende maatregelen kreekherstel	€ 130mln
Alternatief 5: Natuurherstel met gecontroleerde getijdeinvloed (geen ontpoldering) en aanvullende maatregelen kreekherstel	€ 270 mln
Gasdam	€ 80 mln

Bij de bekostiging van ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder geldt dat Vlaanderen de kosten op zich neemt van de voorbereiding en de uitvoering van de dijkverlegging, natuurontwikkeling en grondverwerving.³³ De kosten worden in totaal geschat op circa 80 mln. euro.

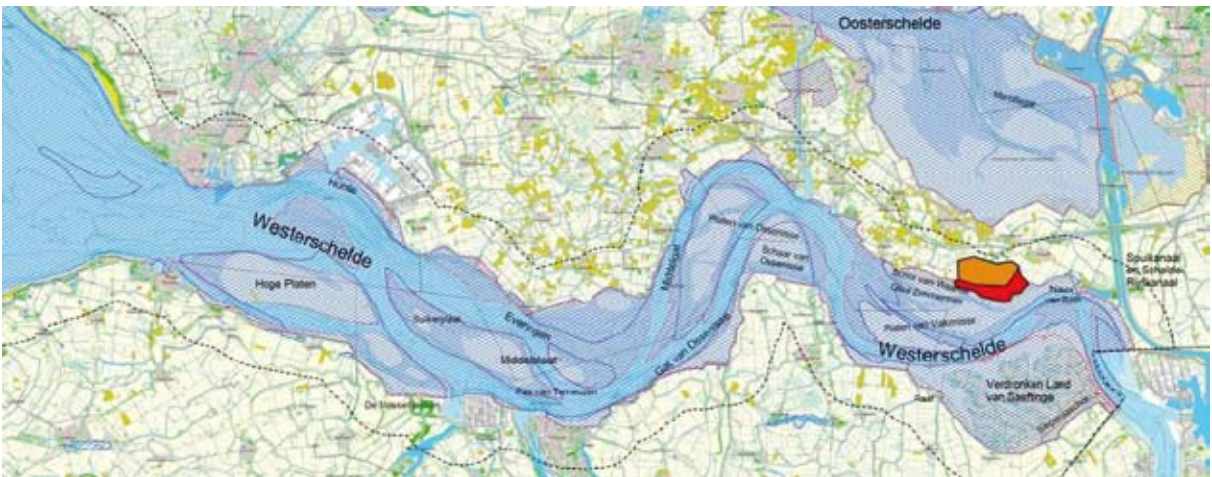
Belangrijke uitgangspunten voor de globale raming zijn:

- De kosten zijn inclusief de post onvoorzien van + 30%, exclusief BTW en afgerond op miljoenen euro.
- De kosten voor het beheer en schadevergoedingen voor de landbouw (verzilting) zijn niet meegenomen.
- Voor de verwerving van grond, inclusief een schadeloosstelling, is een prijs van € 10,- gehanteerd per m². Hier wordt uitgegaan van verwerving op basis van onteigening. De 'kale' waarde van agrarische grond (bij vrijwillige grondverwerving) is ongeveer € 5,- per m².

Voor een nadere toelichting op de kostenraming wordt verwezen naar het bijlagenrapport.

33

Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest betreffende de uitvoering van de ontwikkelingschets 2010 Schelde-estuarium, Tractatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2005, nr. 310. Zie artikel 9, derde lid.

Figuur 5.2
Overzichtskaart
alternatief 1

Aandachtspunt bij de ontpoldering van de Zimmermanpolder is het voorstel van de provincie Zeeland om – in het kader van het natuurherstelpakket voor het Middengebied – twee strekdammen aan te leggen bij Bath. Doel is om buitendijks hoogdynamisch gebied om te vormen naar laagdynamisch gebied. Beide maatregelen gaan slecht samen. Eventueel kan het verlies van het provincievoorstel gecompenseerd worden door een iets grotere ontpoldering van de Fredericapolder.

Figuur 5.3
Natuurherstelpakket pro-
vincie; projectgebied Bath
(geel: voorstel aanleg 2
strekdammen)

Ruimte voor estuariene
processen

Natuurlijkheid

Door ontpoldering van de Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder (in totaal 300-350 ha) ontstaat een intergetijdegebied. De ontpoldering draagt bij aan de toename van de fysieke ruimte in het estuarium. Daarmee ontstaat ook meer ruimte voor kenmerkende estuariene processen.

Versterken natuurlijke
kenmerken

34

Zie Grontmij, Locatiekeuze Hedwige- en Prosperpolder – Geschiktheidsbeoordeling van potentiële gebieden voor estuariene natuurontwikkeling in het Schelde estuarium tussen Hansweert en Antwerpen, 2007, p.30.

Door de ontpoldering ontstaat een verbinding tussen het slik en schor van Waarde en het slik en schor bij Bath. Er ontstaan nieuwe leefgebieden voor soorten en gunstige omstandigheden voor de vestiging van habitattypen. De polder scoort hoog op ligging, vorm en hoogte voor schor. Aansluiting bij bestaande natuur en biochemische processen is minder gunstig. Daarnaast liggen de polders relatief hoog en zijn daardoor minder geschikt voor de ontwikkeling van voedselrijk slik.³⁴ De ontpoldering van de Zimmermanpolder staat na de Hedwigepolder op de tweede plaats wat betreft de score op natuurlijke kenmerken.

Robuustheid maatregel	De ontpoldering van de Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder draagt met 300 tot 350 ha sterk bij aan een relatief grootschalig schorregebied waar de invloed van estuariene dynamiek landschapsvormend is. De polder is relatief hoog gelegen. De beheersintensiteit is afhankelijk van de hoogteligging van het schor en de dynamiek in het gebied. Hoe lager het gebied gelegen is hoe langer het duurt voordat het gebied opgehoogd is tot oud schor. Gezien de ligging van het gebied zal er sprake zijn van minder dynamiek dan in de Hertogin Hedwigepolder. Minder dynamiek betekent ook snellere sedimentatie, snellere terreinophoging, en snellere evolutie tot hoog schor. Hierdoor ontstaat in de toekomst mogelijk een noodzaak tot ingrijpen in de hoogteligging. De maatregel is robuust, mits gekozen wordt voor een variant met voldoende dynamiek, eventueel in combinatie met beweiding.
Aansluiten bij bestaande afspraken	<p><i>Draagvlak</i></p> <p>Ontpoldering van de Zimmermanpolder (zonder Fredericapolder) is in de Strategische MER onderzocht, maar vervolgens niet verder meegenomen in de verdere plan- en besluitvorming. De Minister van LNV heeft de Tweede Kamer toegezegd dat bij de grondverwerving voor ontpoldering wordt uitgegaan van vrijwilligheid. Deze toezegging is gedaan in de context van de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder, maar geldt evenzeer voor andere ontpolderingen.</p>
Koppeling met andere beleidsdoelen	Mogelijk kan de ontpoldering van de Zimmermanpolder en het gedeelte van de Fredericapolder worden gecombineerd met recreatie. Indien verhoogde wandelpaden worden aangelegd, kunnen recreanten het gebied bezoeken. De bezoekersaantallen voor Saeftinghe geven aan dat er veel belangstelling is voor een recreatiegebied met getijdewerking. Door de ligging aan de noordoever van de Westerschelde is dit gebied vanuit Zuid-Beveland en Walcheren beter bereikbaar dan het bezoekerscentrum in Saeftinghe.
Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	De ontpoldering van de Zimmerman en de Fredericapolder (gedeeltelijk) zal naar verwachting – net als de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder – op weerstand stuiten. In tegenstelling tot de Hertogin Hedwigepolder zijn er in deze polders meerdere grondeigenaren. Het is de vraag of deze eigenaren de grond vrijwillig willen verkopen. Eveneens bestaat er – net als bij de Hertogin Hedwigepolder – weerstand in de nationale en provinciale politiek. De actiegroep ‘Red onze polders’ is tegen ontpoldering. De landbouworganisatie ZLTO is tegen onteigening van landbouwgrond voor ontpoldering. Daarentegen zijn natuurorganisaties voor ontpoldering.
Alternatieve financieringsmogelijkheden	Als de ontpoldering kan worden gekoppeld aan een andere functie, zoals recreatie, is er kans op alternatieve financiering en mogelijk ook subsidies.

Realisatietijd

Minimale realisatietijd

Indien de Fredericapolder op basis van vrijwilligheid kan worden aangekocht, kan dit deels dienen als ruilgrond voor eigenaren in de Zimmermanpolder. In dat geval kan de ontpoldering van de Zimmermanpolder – mits vrijwillig – mogelijk snel worden gerealiseerd. Als er omtrentend moet worden, dan is er sprake van een langer traject.

Aantal betrokken partijen

De Fredericapolder is in handen van één eigenaar. De Zimmermanpolder is voor een deel eigendom van de Staat en het Waterschap Zeeuwse Eilanden. Het overige deel is in handen van drie agrariërs en Advanta Seeds BV. Dit bedrijf is Nederlands grootste plantenveredelingsbedrijf, met zijn hoofdvestiging in de Fredericapolder. Daarnaast zijn er enkele pachters waarmee moet worden onderhandeld. De buitendijkse natuur aan de zuidzijde van de Zimmermanpolder heeft een oppervlakte van 56 ha en is eigendom van een particulier.

Technische complexiteit

Voor ontpolderingsprojecten zijn in het algemeen geen complexe constructies nodig. Voor de Zimmermanpolder en Fredericapolder gaat het om het weghalen van de Westerscheldedijk, het verleggen en ophogen van de dijk tussen de twee polders en de eerste aanzet tot inrichting van het gebied.

Procedurerisico's

Indien de ontpoldering op basis van vrijwilligheid plaatsvindt, zijn weinig procedurerisico's te verwachten. Indien toch wordt gekozen voor de weg van onteigening, dan gelden de betreffende regels.

Kosten

Kosteneffectiviteit

De ontpoldering van de Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder kent een hoge kosteneffectiviteit. De verhouding tussen dijk-lengte en oppervlakte kan gunstig uitpakken, mits hier in het definitieve ontwerp rekening mee gehouden wordt. De kosten voor de ontpoldering bedragen naar verwachting 120 miljoen euro.

Eindoordeel

De totale score van de Zimmerman/Fredericapolder op het afwegingskader, kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Natuurlijkheid	Draagvlak	Realisatietijd	Kosten
Ruimte voor estuarine processen	Toezeggingen en convenanten	Minimale realisatietijd	Kosteneffectiviteit
Versterken natuurlijke kenmerken	Meekoppelen	Aantal betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sterk negatief ■ Negatief ■ Neutraal ■ Positief ■ Zeer positief ■ Sterke twijfels over de score op criteria
Robuustheid	Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	Technische complexiteit	
	Alternatieve financieringsmogelijkheden	Procedurerisico's	

Conclusie

De commissie is van oordeel dat de ontpoldering van de Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder goed scoort op het afwegingskader. Ondanks de complexere eigendomssituatie en de daardoor langere realisatietijd, is deze ontpoldering een kansrijk alternatief voor de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. Omdat de Zimmermanpolder niet wordt genoemd in het verdrag met Vlaanderen is er geenszins

zekerheid over een Vlaamse financiële bijdrage. De kosten (120 miljoen euro) kunnen daarom beduidend hoger uitvallen dan bij de Hertogin Hedwigepolder (0 euro).

5.3 ALTERNATIEF 2: GECONTROLEERD GEREDUCEERD GETIJ IN ZIMMERMANPOLDER EN FREDERICAPOLDER (GEEN ONTPOLDERING)

Inleiding

In tegenstelling tot het voorgaande alternatief wordt in dit alternatief gekozen voor het inrichten van beide polders (circa 600 ha) als een gebied met gecontroleerd gereduceerd getij (GGG). Dit betekent dat het getij gecontroleerd wordt door in- en uitwateringssluizen, waardoor een gereduceerde getijamplitude ontstaat. De in- en uitwateringssluizen worden in de Deltadijk gerealiseerd die verder volledig intact blijft. Als geulen worden gegraven, kan het getij tot ver in de polder doordringen. Bomen, bebouwing, kabels, leidingen en wegen worden verwijderd, terwijl eventueel verhoogde wandelpaden worden aangelegd.

Figuur 5.4

Overzichtskaart van de Zimmermanpolder en Fredericapolder als GGG (Bron: Google Earth)

Legenda:

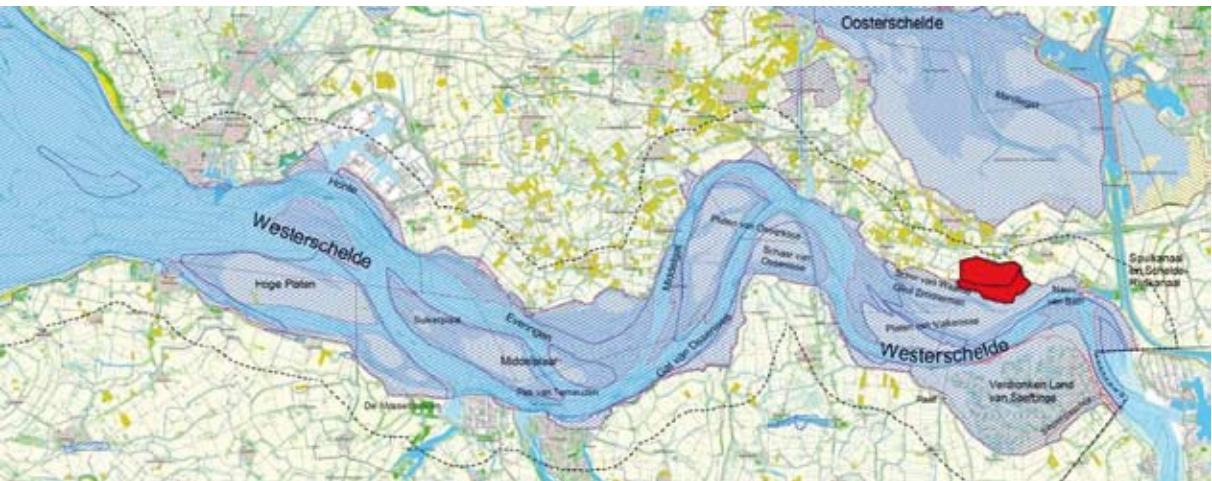
- Zimmermanpolder
- Fredericapolder
- Nieuwe deltdiijk

Figuur 5.5
Overzichtskaart
alternatief 2

Aandachtspunt blijft ook bij dit alternatief het voorstel van de provincie Zeeland om – in het kader van het natuurherstelpakket voor het Middengebied – twee strekdammen aan te leggen bij Bath (zie figuur 5.3). Doordat de dijk intact blijft gaan de twee maatregelen goed samen.

Ruimte voor estuariene processen

Natuurlijkheid

Door de inrichting van het gebied als gecontroleerd gereduceerd getijdegebied ontstaat er een gebied met een beperkte getijamplitude. Schorontwikkeling gebeurt echter alleen onder bepaalde voorwaarden van getijamplitude en inundatieduur, het gereduceerde getij moet dus zo ingesteld zijn dat het getij in de buitendijkse schorren zo dicht mogelijk benaderd wordt. De beperkingen die worden opgelegd aan de mate van getij-Invloed werkt door in de mate waarin estuariene processen volledig tot hun recht komen. Om die reden wordt de maatregel minder positief beoordeeld dan een ontpoldering. Om toch tot een reëel alternatief te komen is ervoor gekozen om beide polders volledig in te zetten als gecontroleerd gereduceerd getijdegebied.

Versterken natuurlijke kenmerken

De beperkingen in het getij werken ook door in de dynamiek door erosie en sedimentatie. Zoals hierboven aangegeven vindt schorontwikkeling in een gecontroleerd gereduceerd getijdegebied alleen plaats onder bepaalde voorwaarden van getijamplitude en inundatieduur. Het gereduceerde getij moet zo ingesteld zijn dat het getij in de buitendijkse schorren zo dicht mogelijk benaderd wordt. Verschillende ecotootypen kunnen ontwikkelen, naargelang de ingevoerde overstromingsdynamiek. In de meeste gevallen blijven soortenrijkdom en dichtheid lager dan in natuurlijke schorren. Dit wordt gecompenseerd door een groter areaal onder beperkte getij-Invloed te brengen.

Robuustheid maatregel

De beheersintensiteit is afhankelijk van de getijamplitude die in het gebied wordt gehanteerd. Beperkingen van de stroomsnelheden in het gebied leiden mogelijk tot snellere successie. Er zal geen sprake zijn van periodieke erosie

als gevolg van extreme omstandigheden, aangezien het getij gereduceerd wordt. De maatregel leidt tot een groot aaneengesloten gebied van circa 600 ha en vormt daardoor een robuust alternatief.

Draagvlak

Aansluiten bij bestaande afspraken

Gecontroleerd gereduceerd getij in de Zimmerman- en Fredericapolder is niet in de Strategische MER onderzocht. De Minister van LNV heeft de Tweede Kamer toegezegd dat bij de grondverwerving voor ontpoldering wordt uitgegaan van vrijwilligheid. Deze toezegging is gedaan in de context van de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder, maar geldt waarschijnlijk ook voor gecontroleerd gereduceerd getijdegebieden.

Koppeling met andere beleidsdoelen

Net als bij de ontpolderingsvariant kan een gecontroleerd gereduceerd getijdegebied mogelijk worden gecombineerd met recreatie. Indien verhoogde wandelpaden worden aangelegd, kunnen recreanten het gebied bezoeken. De bezoekersaantallen voor Saeftinghe geven aan dat er veel belangstelling is voor een recreatiegebied met getijdewerking. Door de ligging aan de noordoever van de Westerschelde is dit gebied vanuit Zuid-Beveland en Walcheren beter bereikbaar dan het bezoekerscentrum in Saeftinghe.

Maatschappelijk (lokaal) draagvlak

Ook de invoering van gecontroleerd gereduceerd getij zal naar verwachting – net als ontpoldering – op weerstand stuiten. Daarnaast zal voor de inrichting van het gebied als gecontroleerd gereduceerd getijdegebied meer landbouwgrond nodig zijn dan bij de ontpoldering van het gebied. Het is de vraag of deze eigenaren de grond vrijwillig willen verkopen.

Alternatieve financieringsmogelijkheden

Als de invoering van gecontroleerd gereduceerd getij kan worden gekoppeld aan een andere functie, zoals recreatie en zilte teelt, is er kans op alternatieve financiering en mogelijk ook subsidies.

Realisatietijd

Minimale realisatietijd

Indien de beide polders op basis van vrijwilligheid kunnen worden aangekocht kan de inrichting van het gebied mogelijk snel worden gerealiseerd. Als er onteigend moet worden, dan is er sprake van een langer traject. In tegenstelling tot het alternatief waarin de Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder ontpolderd worden, is er nu geen sprake van ruilgrond in de Fredericapolder, aangezien alle grond ingezet wordt voor de inrichting van het gebied als GGG-gebied.

Aantal betrokken partijen

De Fredericapolder is in handen van één eigenaar. De Zimmermanpolder is voor een deel eigendom van de Staat en het Waterschap Zeeuwse Eilanden. Het overige deel is in handen van drie agrariërs en Advanta Seeds BV. Dit bedrijf is Nederlands grootste plantenveredelingsbedrijf, met zijn hoofdvestiging in de Fredericapolder. Daarnaast zijn er enkele pachters waarmee moet worden onderhandeld. De buitendijkse natuur aan de zuidzijde van de Zimmermanpolder heeft een oppervlakte van 56 ha en is eigendom van een particulier.

Technische complexiteit	Voor de inrichting van het gebied moeten in- en uitwateringssluizen aangelegd worden. Daarmee wordt het alternatief iets complexer dan bij een ontpoldering.
Procedurerisico's	Indien de verwerving van de gronden op basis van vrijwilligheid plaatsvindt, zijn weinig procedurerisico's te verwachten. Indien toch wordt gekozen voor de weg van onteigening, dan gelden de daarbij behorende regels.

Kosten

Kosteneffectiviteit	De inrichting van de Zimmerman- en de Fredericapolder als gecontroleerd gereduceerd getijdegebied kent een beperkte kosteneffectiviteit. Dit komt met name door de aanleg van kunstwerken en het grotere grondoppervlak dat verworven moet worden. De kosten voor de aanleg bedragen naar verwachting 250 miljoen euro.
---------------------	---

De totale score van de Zimmerman/Fredericapolder op het afwegingskader, kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Natuurlijkheid	Draagvlak	Realisatietijd	Kosten
Ruimte voor estuarine processen	Toezeggingen en convenanten	Minimale realisatietijd	Kosteneffectiviteit
Versterken natuurlijke kenmerken	Mee koppelen	Aantal betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sterk negatief ■ Negatief ■ Neutraal ■ Positief ■ Zeer positief ■ Sterke twijfels over de score op criteria
Robuustheid	Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	Technische complexiteit	
	Alternatieve financieringsmogelijkheden	Procedurerisico's	

Conclusie

De commissie is van oordeel dat de inrichting van de Zimmermanpolder en de Fredericapolder als gecontroleerd gereduceerd getijdegebied goed scoort op het afwegingskader. Ondanks de andere invulling van het gebied met gecontroleerd gereduceerd getij is het een kansrijk alternatief voor de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder. Door in te zetten op een veel grotere omvang van het gebied (circa 600 ha) kan het verlies van volledige getijdedy-namiek opgevangen worden.

5.4 ALTERNATIEF 3: GROTE ONTPOLDERING MOLEN- EN PERKPOLDER EN AANVULLENDE MAATREGELEN KREEKHERSTEL

Inleiding

In dit samengestelde alternatief is gekozen voor een relatief grote ontpoldering en zo min mogelijk maatregelen in de categorie 'versterken natuurlijke kenmerken' (soorten en habitatgerichte maatregelen).

Door ontpoldering van de Molen- en Perkpolder komt een gebied van circa 280 ha onder invloed van getijdewerking te staan. Het huidige landgebruik is vrijwel volledig landbouw, grotendeels akkerbouw. In de Molenpolder liggen een woning en drie boerderijen. 24 ha heeft een natuurinvulling.

Aan de rand van de Molenpolder liggen drie campings en aan de Scheldezijde ligt een strandje. Aanvullende maatregelen bestaan uit het aanleggen van een drietal doorlaatmiddelen voor kreekherstel (circa 60 ha).

Figuur 5.6
Overzichtskaart alternatief 3

Aandachtspunt bij de ontpoldering van de Molen- en Perkpolder is het voorstel van de provincie Zeeland om – in het kader van het natuurherstelpakket voor het Middengebied – strekdammen aan te leggen bij Ossenisse met als doel buitendijks hoogdynamisch gebied om te vormen naar laagdynamisch gebied. Daar waar de ontpoldering van de Molenpolder het estuarium meer ruimte verschaft, betekent de aanleg van strekdammen een verdere ‘insnoering’ van het estuarium.

Figuur 5.7
Natuurherstelpakket provincie; projectgebied Ossenisse (geel: voorstel aanleg strekdammen)

Natuurlijkheid

Door ontpoldering van de Molen- en Perkpolder ontstaat een intergetijdegebied. De ontpoldering draagt daardoor bij aan de toename van de fysieke ruimte in het estuarium. Daarmee ontstaat ook meer ruimte voor kenmerkende estuariene processen. De aanleg van doorlaatmiddelen (voor kreekherstel) draagt niet bij aan ruimte voor estuariene processen.

Ruimte voor estuariene processen

Versterken natuurlijke kenmerken

Door de ontpoldering ontstaat een aansluiting met de oostelijke Perkpolder. Er ontstaan nieuwe leefgebieden voor soorten en gunstige omstandigheden voor de vestiging van habitattypen. In de lage delen van de polders ontstaan

mogelijk kansen voor voedselrijk slik. Het bestaande natuurgebied maakt onderdeel uit van de Ecologische Hoofdstructuur en zal ingepast moeten worden in de ontpoldering.

Suatiesluizen of afwateringsluizen zijn sluizen die bij eb open gaan om polderwater te lozen en bij vloed weer dicht gaan. Gevolg is een permanente verbinding via water tussen rivier en achterland. Dit contact is de afgelopen decennia grotendeels verloren gegaan, waardoor kleinschalige brakke overgangszones tussen Westerschelde en polders zijn verdwenen. Ook ‘natuurlijke’ verbindingen tussen de Westerschelde en de poldersloten en kreken voor vistrek – bijvoorbeeld voor paling en driedoornige stekelbaars – zijn verloren gegaan. Naast verbetering van de visintrek, is herstel van dergelijke verbindingen ook van groot belang voor het weer terugkrijgen van brakke zones tussen land en zee.

Robuustheid maatregel

De ontpoldering van de Molen- en Perkpolder draagt qua omvang (280 ha) sterk bij aan een relatief grootschalig schorregebied waar de invloed van estuariene dynamiek landschapsvormend is. De polder is relatief hoog gelegen en daardoor minder geschikt voor de vorming van voedselrijk slik. De aanleg van doorlaatmiddelen vergt permanent onderhoud en is daarmee geen robuuste, zichzelf in stand houdende, maatregel. Daarnaast is de schaal van deze maatregelen beperkt.

Aansluiten bij bestaande afspraken

Draagvlak

Ontpoldering van de Molen- en Perkpolder is in een studie ter voorbereiding van de OS2010 reeds genoemd,³⁵ maar vervolgens is het niet verder meegenomen. De Minister van LNV heeft de Tweede Kamer toegezegd dat bij de grondverwerving voor ontpoldering wordt uitgegaan van vrijwilligheid. Ook de aanvullende maatregelen kreekherstel zijn in de studie ter voorbereiding van de OS2010 vermeld.

Koppeling met andere beleidsdoelen

De ontpoldering van de Molen- en Perkpolder draagt bij aan het realiseren van de gebiedsontwikkeling Perkpolder. Perkpolder is als categorie A-project (binnendijkse natuur) opgenomen in de bestuursovereenkomst Natuurcompensatieprogramma Westerschelde in het kader van de tweede verdieping. De Oostelijke Perkpolder, oostelijk van de N60 en de veerhaven, is eind 2002 als extra categorie B-project (buitendijkse natuur) toegevoegd en begrensd door Gedeputeerde Staten van Zeeland.³⁶ Door de ontpoldering van de Molen- en Perkpolder wordt een grootschalig natuurgebied ontwikkeld, met extra ruimte voor estuariene natuur. Afhankelijk van de vormgeving kan de ontpoldering van de Molen- en Perkpolder de maatregelen beïnvloeden die de provincie voorstelt in Middengebied. De aanvullende maatregelen dragen niet bij aan andere beleidsdoelen.

35

Van den Bergh et al,
NatuurOntwikkelingsPlan
Schelde-Estuarium (NOPSE),
2003.

36

Grondmij, MER
Gebiedsontwikkeling
Perkpolder, 2007, p. 26.

Figuur 5.8

Gebiedsontwikkeling
Perkpolder, schetsontwerp
haalbaarheidsstudie (bron:
www.perkpolder.nl)

Maatschappelijk (lokaal)
draagvlak

De ontpoldering van de Molen- en Perkpolder zal net als de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder op weerstand stuiten. In tegenstelling tot de Hertogin Hedwigepolder zijn er in deze polders meerdere grondeigenaren. Het is de vraag of deze eigenaren de grond vrijwillig willen verkopen. Net als bij de Hertogin Hedwigepolder bestaat er weerstand in de nationale en provinciale politiek. Ook de actiegroep 'Red onze polders' en de landbouworganisatie ZLTO zijn tegen. Terwijl natuurorganisaties voorstander zijn van ontpoldering.

Mits er niet te veel sprake zal zijn van zoutindringing in de polders, kan de aanleg van doorlaatmiddelen/suatiesluizen rekenen op draagvlak.

Alternatieve financierings-
mogelijkheden

Als de ontpoldering kan worden gekoppeld aan een andere functie, zoals recreatie, is er kans op alternatieve financiering. Mogelijk kan ook gebruik worden gemaakt van subsidies.

Voor de aanvullende maatregelen zijn er waarschijnlijk geen alternatieve financieringsmogelijkheden.

Realisatietijd

Minimale realisatietijd

Als de resterende gronden in de Molen- en Perkpolder op basis van vrijwilligheid kunnen worden aangekocht, dan kan de ontpoldering van beide polders mogelijk snel worden gerealiseerd. Maar moet er onteigend worden, dan geldt een langer traject. De aanleg van doorlaatmiddelen kan ook snel plaatsvinden, mits er niet te veel weerstand is van betrokkenen in de polders.

Aantal betrokken partijen

Een aanzienlijk deel van de Molen- en Perkpolder is in handen van de Staat (Domeinen en Bureau Beheer Landbouwgronden). Het westelijk deel van de Molenpolder is in handen van Staatsbosbeheer. Het aantal betrokken partijen bij de aanleg van de doorlaatmiddelen is beperkt, mits er niet te veel zoutindringing plaats gaat vinden.

Bij de aanleg van doorlaatmiddelen zijn de waterschappen, Rijkswaterstaat en de landbouwsector betrokken.

Technische complexiteit

Voor ontpolderingsprojecten zijn in het algemeen geen complexe constructies nodig. Voor de Molen- en Perkpolder gaat het om het (gedeeltelijk) weghalen van de Westerscheldedijk, het ophogen van de achterliggende dijk tussen de twee polders en de eerste aanzet tot inrichting van het gebied.

Er is veel ervaring met de aanleg van doorlaatmiddelen. Hierdoor wordt de aanleg van doorlaatmiddelen niet als technisch complex beoordeeld. Het doorlaatmiddel dient wel een hoge betrouwbaarheid te hebben.

Procedurerisico's

Indien de ontpoldering op basis van vrijwilligheid gebeurt, zijn weinig procedurerisico's te verwachten. Als wordt gekozen voor onteigening, dan gelden de betreffende regels uit de Rijksprojectenprocedure, mits het project als rijksproject wordt aangemerkt.

Voor de aanleg van de doorlaatmiddelen is een vergunning nodig op grond van de Wet op de waterkering. Indien aangesloten wordt bij kreekresten met natuurwaarden is mogelijk ook een ontheffing nodig voor de Flora- en Faunawet.

Kosten

Kosteneffectiviteit

De kosteneffectiviteit van dit alternatief is neutraal vanwege de relatief hoge kosten voor de drie doorlaatmiddelen. De verwachte kosten voor de ontpoldering van de Molen- en Perkpolder en de maatregelen voor kreekherstel vormen in totaal een bedrag van circa 120 miljoen euro. Daarnaast dient bij kreekherstel rekening gehouden te worden met schadevergoedingen voor omliggende agrarische gronden (i.v.m. opbrengstendering).

De totale score van alternatief 3 op het afwegingskader, kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Natuurlijkheid	Draagvlak	Realisatietijd	Kosten
Ruimte voor estuarine processen	Toezeggingen en convenanten	Minimale realisatietijd	Kosteneffectiviteit
Versterken natuurlijke kenmerken	Meekoppelen	Aantal betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sterk negatief ■ Negatief ■ Neutraal ■ Positief ■ Zeer positief ■ Sterke twijfels over de score op criteria
Robuustheid	Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	Technische complexiteit	
	Alternatieve financieringsmogelijkheden	Procedurerisico's	

Conclusie

De samengestelde maatregel 'Molen- en Perkpolder en aanvullende maatregelen kreekherstel' scoort zeer positief op de natuurlijkecriteria in het afwegingskader. Op bepaalde criteria scoort dit alternatief minder positief. Omdat de maatregelen bij elkaar een groot gebied bestrijken (circa 340 ha), vormen ze een kansrijk alternatief voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder.

5.5 ALTERNATIEF 4: MEERDERE KLEINE ONTPOLDERINGEN EN AANVULLENDE MAATREGELEN KREEKHERSTEL

Inleiding

In alternatief 4 schuift de balans op naar meerdere kleine ontpolderingen en meer aanvullende maatregelen in de categorie ‘versterken natuurlijke kenmerken’. De Wilhelmspolder (circa 80 ha) is volledig in handen van de Staat. De polder scoort in andere studies goed als geschikte polders voor estuariene natuur.³⁷ Ook de Hellegatpolder (90 ha) is grotendeels in handen van de Staat. De Nieuwe-Hoondert polder (90 ha) is al ingericht als zilt binnendijks natuurgebied en is grotendeels in handen van Natuurmonumenten. In totaal wordt circa 260 ha ontpolderd en worden 8 gebieden voorzien van een doorlaatmiddel (circa 90 ha).

Figuur 5.9
Overzichtskaart van alternatief 4

Natuurlijkheid

Ruimte voor estuariene processen

Door het kleinschalige karakter van de ontpolderingen scoort dit alternatief relatief laag op ruimte voor estuariene processen. De aanleg van doorlaatmiddelen (voor kreekherstel) draagt niet bij aan ruimte voor estuariene processen.

Versterken natuurlijke kenmerken

In dit alternatief ligt nog meer nadruk op het creëren van kleinschalige brakke overgangszones tussen de Westerschelde en omliggende polders. Ook is er relatief meer aandacht voor de ‘natuurlijke’ verbindingen tussen enerzijds de Westerschelde en anderzijds poldersloten en krekken voor vistrek (bijvoorbeeld voor paling en driedoornige stekelbaars). Er is in dit alternatief minder ruimte voor het creëren van estuariene habitats, tenzij de doorlaatmiddelen ook getij in de achterliggende polders toelaten.

37
Zie Grontmij, Locatiekeuze Hedwige- en Prosperpolder – Geschiktheidsbeoordeling van potentiële gebieden voor estuariene natuurontwikkeling in het Schelde estuarium tussen Hansweert en Antwerpen, 2007, p.30-31.

Robuustheid maatregel	Kleine ontpolderingen zijn minder robuust dan een grootschalige ontpoldering. De aanleg van doorlaatmiddelen vergt permanent onderhoud en is daarmee geen robuuste, zichzelf in stand houdende, maatregel. Daarnaast is de schaal van deze maatregelen beperkt.
Aansluiten bij bestaande afspraken	<p><i>Draagvlak</i></p> <p>Ook hier geldt dat de Minister van LNV de Tweede Kamer heeft toegezegd dat bij de grondverwerving voor ontpoldering wordt uitgegaan van vrijwilligheid.</p>
Koppeling met andere beleidsdoelen Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	<p>Er is geen koppeling met andere beleidsdoelen.</p> <p>Ook deze ontpolderingen zullen op weerstand stuiten. In tegenstelling tot de Hertogin Hedwigepolder zijn er in deze polders meerdere grondeigenaren. Het is de vraag of deze eigenaren de grond vrijwillig willen verkopen. Net als bij de Hertogin Hedwigepolder bestaat er weerstand in de nationale en provinciale politiek. Ook de actiegroep 'Red onze polders' en de landbouworganisatie ZLTO zijn tegen. Terwijl natuurorganisaties voorstander zijn van ontpoldering.</p> <p>Mits er niet te veel sprake zal zijn van zoutindringing in de polders, kan de aanleg van doorlaatmiddelen/suatiesluizen rekenen op draagvlak.</p>
Alternatieve financieringsmogelijkheden	Alternatieve financieringsmogelijkheden worden niet verwacht.
Minimale realisatietijd	<p><i>Realisatietijd</i></p> <p>Indien de resterende gronden op basis van vrijwilligheid kunnen worden aangekocht, kan de ontpoldering mogelijk snel worden gerealiseerd. Als er onteigend moet worden, dan is er sprake van een langer traject.</p> <p>Ook de aanleg van suatiesluizen kan snel plaatsvinden, mits er niet te veel weerstand is van betrokkenen in de polders.</p>
Aantal betrokken partijen	<p>Naarmate een alternatief uit meer projecten bestaat, komen er ook meer partijen bij. Het aantal betrokken partijen is groter dan in het voorgaande alternatief 3. Het aantal betrokken partijen bij de aanleg van de doorlaatmiddelen is beperkt, mits er niet te veel zoutindringing plaats gaat vinden.</p> <p>Bij de aanleg van doorlaatmiddelen zijn de waterschappen, Rijkswaterstaat en de landbouwsector betrokken.</p>
Technische complexiteit	<p>Voor ontpolderingsprojecten zijn in het algemeen geen complexe constructies nodig.</p> <p>Er is veel ervaring met de aanleg van doorlaatmiddelen. Hierdoor wordt de aanleg van doorlaatmiddelen niet als technisch complex beoordeeld. Het doorlaatmiddel dient wel een hoge betrouwbaarheid te hebben.</p>

Procedurerisico's

Gezien de vele partijen is er een groter procedurerisico.

Kosteneffectiviteit

Kosten

De kosteneffectiviteit van dit alternatief is neutraal. Dit komt door de relatief hoge kosten voor de 8 doorlaatmiddelen. Het totaalbedrag voor alle maatregelen binnen dit alternatief komt neer op een bedrag van circa 130 miljoen euro.

De totale score van alternatief 4 op het afwegingskader, kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Natuurlijkheid	Draagvlak	Realisatietijd	Kosten
Ruimte voor estuarine processen	Toezeggingen en convenanten	Minimale realisatietijd	Kosteneffectiviteit
Versterken natuurlijke kenmerken	Meekoppelen	Aantal betrokken partijen	<ul style="list-style-type: none"> ■ Sterk negatief ■ Negatief ■ Neutraal ■ Positief ■ Zeer positief ■ Sterke twijfels over de score op criteria
Robuustheid	Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	Technische complexiteit	
	Alternatieve financieringsmogelijkheden	Procedurerisico's	

Conclusie

Het alternatief 'Kleine ontpolderingen en aanvullende maatregelen kreekherstel' scoort positief op de natuurlijkhedscriteria in het afwegingskader. Op sommige criteria scoort het alternatief minder positief. Omdat alle maatregelen bij elkaar een groot gebied bestrijken, vormen ze een kansrijk alternatief voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder.

5.6

ALTERNATIEF 5: NATUURHERSTEL MET GECONTROLEERD GEREDUCEERD GETIJ EN AANVULLENDE MAATREGELEN KREEKHERSTEL (GEEN ONTPOLDERING)

Inleiding

In alternatief 5 komen geen ontpolderingen voor. Gekozen is voor polders met gecontroleerd getij aangevuld met aanvullende maatregelen in de categorie 'versterken natuurlijke kenmerken'.

In een gebied met gecontroleerd getij wordt dagelijks getij toegelaten via een doorlaatmiddel. Als het doorlaatmiddel ook als stormvloedkering kan functioneren, kan het gebied met gecontroleerd getij binnendijks worden uitgevoerd. Door dagelijks getij toe te laten in een gebied wordt het areaal natuur vergroot dat in direct contact staat met het Schelde-estuarium.

In totaal worden vijf gebieden ingericht als gecontroleerd getijgebied en acht gebieden voorzien van een doorlaatmiddel (circa 750 ha).

Overzichtskaart van alternatief 5

Natuurlijkheid

Ruimte voor estuariene processen

De beperkingen in het getij werken door in de dynamiek voor erosie en sedimentatie. Dit is de reden dat de fysische processen en de habitats een positieve beoordeling krijgen, maar geen grote positieve beoordeling zoals bij een ontpoldering. Om toch te komen tot een vergelijkbaar alternatief is ervoor gekozen om meer hectares (circa twee keer zoveel) in te zetten ter compensatie van het verlies aan volledige getijdynamiek.

Versterken natuurlijke kenmerken

Het alternatief draagt naar verwachting goed bij aan het versterken van de natuurlijke kenmerken. Mede ook gezien de inzet van extra gronden ten bate van gecontroleerd gereduceerd getij.

Robuustheid maatregel

Gecontroleerde getijdegebieden zijn minder robuust dan een kleinschalige ontpoldering, mede ook vanwege het feit dat constant beheer en onderhoud noodzakelijk is. De aanleg van doorlaatmiddelen vergt permanent onderhoud en is daarmee geen robuuste, zichzelf in stand houdende, maatregel. Daarnaast is de schaal van deze maatregelen beperkt.

Draagvlak

Aansluiten bij bestaande afspraken

Dit is één van de twee alternatieven waarbij geen sprake is van ontpoldering. Maar ook in dit alternatief is grondverwerving nodig. Dat betekent dat de toezegging van de minister van LNV aan de Tweede Kamer over vrijwilligheid bij grondverwerving, wellicht ook hier van toepassing is.

Koppeling met andere beleidsdoelen
Maatschappelijk (lokaal) draagvlak

Er is geen koppeling met andere beleidsdoelen.

Het is de vraag of de voorgestelde gecontroleerde overstromingsgebieden kunnen rekenen op draagvlak. Weliswaar worden geen gebieden ontpolderd, maar daar staat tegenover dat er ongeveer twee keer zoveel landbouwgrond nodig is om dit alternatief te realiseren.

Alternatieve financieringsmogelijkheden

Alternatieve financieringsmogelijkheden worden niet verwacht.

Realisatietijd

Minimale realisatietijd

Ook deze polders moeten worden verworven. Indien de gronden op basis van vrijwilligheid kunnen worden aangekocht, kan de inrichting van de polders snel worden gerealiseerd. Als er onteigend moet worden, dan is er sprake van een langer traject.
De aanleg van suatiesluizen kan ook snel plaatsvinden, mits er niet te veel weerstand is van betrokkenen in de polders.

Aantal betrokken partijen

Naarmate een alternatief uit meer projecten bestaat, komen er ook meer partijen bij. Het aantal betrokken partijen bij de gecontroleerd gereduceerd getijmaatregelen is groot. Het aantal betrokken partijen bij de aanleg van de doorlaatmiddelen is beperkt, mits er niet te veel zoutindringing plaats gaat vinden. Bij de aanleg van doorlaatmiddelen zijn de waterschappen, Rijkswaterstaat en de landbouwsector betrokken.

Technische complexiteit

De technische complexiteit is iets groter dan bij de voorgaande alternatieven, aangezien er nu ook kunstwerken gerealiseerd moeten worden voor de gecontroleerde getijdeninlaat.

Procedurerisico's

Gezien de vele partijen is er een groter procedurerisico.

Kosten

Kosteneffectiviteit

De kosteneffectiviteit van dit alternatief is ongunstig. Dat komt door de relatief hoge kosten voor doorlaatmiddelen voor de gecontroleerde getijdegebieden. De verwachte kosten van alle maatregelen bij elkaar bedragen rond de 270 miljoen euro.

De totale score van alternatief 5 op het afwegingskader, kan schematisch als volgt worden weergegeven:

Natuurlijkheid	Draagvlak	Realisatietijd	Kosten
Ruimte voor estuarine processen	Toezeggingen en convenanten	Minimale realisatietijd	Kosteneffectiviteit
Versterken natuurlijke kenmerken	Meekoppelen	Aantal betrokken partijen	
Robuustheid	Maatschappelijk (lokaal) draagvlak	Technische complexiteit	
	Alternatieve financieringsmogelijkheden	Procedurerisico's	

- Sterk negatief
- Negatief
- Neutraal
- Positief
- Zeer positief
- Sterke twijfels over de score op criteria

Conclusie

Het alternatief 'Gecontroleerde getijdegebieden en aanvullende maatregelen kreekherstel' scoort positief op de natuurlijkhedscriteria in het afwegingskader. Op sommige criteria scoort het alternatief minder positief. Omdat alle maatregelen bij elkaar toch een uitermate groot gebied bestrijken (circa 750 ha), vormen ze een kansrijk alternatief voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder.

HOOFDSTUK

6

Alternatieven buiten de Westerschelde en aangeboden petities

6.1 ALTERNATIEVEN BUITEN DE WESTERSCHELDE

De commissie heeft zo uitgebreid mogelijk gezocht naar maatregelen buiten de Westerschelde en vele mogelijkheden bekeken. Vanaf de start van haar werkzaamheden was dit de intentie van de commissie.

Ondanks het brede zoekgebied en de maatregelen die zijn onderzocht, is geen van de maatregelen buiten de Westerschelde voldoende sterk gebleken om als reëel alternatief voor ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder in aanmerking te komen.

De commissie heeft de onderstaande maatregelen buiten de Westerschelde goed bestudeerd:

1. Een zout Volkerak-Zoommeer met extra getijdewerking;
2. Getijde realiseren in het Grevelingenmeer;
3. Getijde realiseren in het Haringvliet;
4. Getijde realiseren in het Veerse Meer;
5. Oplossen zandhonger Oosterschelde;
6. Herstellen van het Lauwersmeer estuarium;
7. Herstelmaatregelen in het Eems-Dollard estuarium.

Afbeelding 6.1

Overzicht alternatieven
buiten de Westerschelde

In onderstaande paragrafen wordt ingegaan op de beoordeling van de verschillende alternatieven buiten de Westerschelde. Alle alternatieven buiten de Westerschelde hebben overeenkomstige juridische implicaties.

6.1.1 JURIDISCHE IMPLICATIES ALTERNATIEVEN BUITEN DE WESTERSCHELDE

Om als alternatief in aanmerking te kunnen komen, moet een maatregel juridisch houdbaar zijn. De commissie heeft buiten de Westerschelde gezocht, zowel binnen als buiten bestaande Natura 2000-gebieden. De maatregelen die de commissie heeft gevonden, zijn alle gelegen binnen Natura 2000-gebieden. Omdat de maatregelen moeten bijdragen aan habitattypen 1130 Estuaria, kunnen alleen maatregelen in aanmerking komen die vallen binnen Natura 2000-gebieden die ook als estuarium zijn aangewezen. Naast de Westerschelde is in Nederland alleen de Eems-Dollard als estuarium aangewezen. Voor de Westerschelde geldt een verbeteropgave, terwijl voor de Eems-Dollard de instandhoudingsdoelstellingen op behoud zijn gericht. De situatie in de Eems-Dollard is echter niet veel rooskleuriger dan die in de Westerschelde. Ook hier is sprake van een neerwaartse spiraal als gevolg van ingrepen in het

38

Het gaat respectievelijk om de Natura 2000-gebieden 114 Krammer-Volkerak, 120 Zoommeer, 115 Grevelingen, 109 Haringvliet, 119 Veerse Meer, 118 Oosterschelde, 8 Lauwersmeer, en 1 Waddenzee.

39

Ministerie van LNV, Natura 2000 Doelendocument - Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten, Den Haag, juni 2006; Ministerie van LNV, Natura 2000 Contourennotitie – Kaders voor Natura 2000-doelen, besluiten en beheersplannen, Den Haag, juni 2005.

verleden. Daarnaast is de situatie hier bijzonder complex omdat er een gezamenlijk beheer is met Duitsland en een aanzienlijk deel betwist gebied is waarop ook Duitsland aanspraak maakt. Bovendien zouden dan ook alle andere natuurherstelmaatregelen die in de Westerschelde genomen moeten worden, in de Eems-Dollard getroffen moeten kunnen worden.

Voordat de maatregelen in de overige Natura 2000-gebieden als alternatief kunnen gelden, moeten deze gebieden eerst als estuarium worden benoemd.³⁸ Dat betekent een wijziging van het Natura 2000 Doelendocument en de Contourennotitie die de basis vormen voor het Natura 2000-beleid in Nederland.³⁹ Vanwege het feit dat het Natura 2000-beleid een consistent bouwwerk vormt dat systematisch is opgezet, zal de wijziging veel voeten in de aarde hebben. Het is juridisch niet onmogelijk, maar op de gewenste korte termijn – in relatie tot de derde verdieping – niet realiseerbaar. Overigens zullen de doelen voor het Volkerak-Zoommeer en het Haringvliet naar verwachting moeten veranderen zodra definitief besloten wordt tot het toelaten van getij (en zout water).

6.1.2

KOSTEN VAN ALTERNATIEVEN BUITEN DE WESTERSCHELDE

Voor de alternatieven buiten de Westerschelde zijn diverse planstudies gaande, waarbij voor verschillende varianten van de alternatieven de (maatschappelijke) kosten (en baten) in beeld worden gebracht. Op het moment zijn deze kosten in veel gevallen (nog) niet beschikbaar. De commissie heeft het kostenaspect bij de alternatieven buiten de Westerschelde dan ook niet gedetailleerd in haar overwegingen meegenomen. In zijn algemeenheid gaat het hier echter om omvangrijke en technisch gecompliceerde ingrepen die inzetten op het herstel van grootschalige watersystemen. De kosten waarmee deze ingrepen gepaard gaan, worden dan ook als aanzienlijk beoordeeld.

6.1.3

EEN ZOUT VOLKERAK-ZOOMMEER MET EXTRA GETIJDWERKING

In de planstudie naar de waterkwaliteitsverbetering van het Volkerak-Zoommeer (VZM) wordt momenteel gekeken naar een zoute variant met een getijverschil van 30 cm. Varianten met een getijverschil groter dan 55 tot maximaal 150 cm zijn in beginsel mogelijk, maar maken geen deel uit van de planstudie. Met een getijverschil van 30 cm wordt namelijk al de beoogde waterkwaliteitsverbetering bereikt. Bij 30 cm getijde ontstaat ca 185 ha nieuw areaal aan schorren en slikken. Met 55 cm getijde ontstaat ca 680 ha nieuw areaal aan schorren en slikken, met 1,5 m een veelvoud hiervan.

NATUURLIJKHEID

Door het alternatief neemt de fysieke ruimte in het Schelde-estuarium zelf niet toe. Er ontstaat een beperkt getijde in een ander Natura 2000-gebied, waardoor er gunstige omstandigheden voor de vestiging van zoute habitattypen ontstaan. Van estuariene processen zal nauwelijks sprake zijn. Slechts kleine riviertjes als de Dinkel en de Marken voeren zoet water af via dit systeem. Er ontstaan daarom geen significante ontwikkelingsmogelijkheden voor het habitattypen estuaria. Patroonbeheer blijft noodzakelijk voor de instandhouding van habitattypen en soorten.

DRAAGVLAK

De maatregel is voor zover bekend niet opgenomen in bestaande afspraken. De bandbreedte van de getijslag valt bij een getijslag van 55 cm binnen de afspraken die zijn vastgelegd tussen Nederland en België (vrije doorvaart scheepvaartverkeer van Rotterdam naar Antwerpen, infrastructuur). Een getijslag van 1,5 meter past niet binnen de gemaakte afspraken. De 55 cm-variant past wel binnen de oplossingsrichtingen die in beeld zijn voor het verbeteren van de waterkwaliteit voor het VZM. De noodzakelijke kwaliteitsverbetering wordt echter ook al met de getijslag van 30 cm bereikt. Zodra besloten wordt tot de beperkte getijdewerking (30 cm) zal verzilting optreden. Dit ligt gevoelig in het kader van de beschikbaarheid van zoet water voor de landbouw in Zeeland en het westen van Brabant. Dit probleem dient in het kader van de planstudie VZM te worden opgelost. De extra grote getijslag vergroot de verzilting wel, maar de principiële stap is al genomen. De consequenties zijn daarom beperkt. Het is niet bekend of er alternatieve financieringsmogelijkheden zijn.

REALISATIETIJD

De maatregel is op korte termijn niet realiseerbaar door o.a. de betrokkenheid van vele partijen (grondeigenaren, gemeenten, waterbeheerders en de scheepvaartsector, Vlaamse overheid). Het project is mogelijk complex bij meer extreme varianten in verband met het aanpassen van de waterkeringen rondom het Krammer-Volkerak, Zoommeer en het Schelde-Rijnkanaal, en het realiseren van zeer grote doorlaten in de Philipsdam en mogelijk ook in de Oesterdam. Daarnaast zijn diverse vergunningen nodig (Wet beheer waterstaatswerken, Wet op de waterkering, WRO). Het project is mer-plichtig.

6.1.4**GETIJDEN REALISEREN IN HET GREVELINGENMEER**

Rijkswaterstaat voert momenteel een verkennende studie uit naar de effecten van het realiseren van een schutsluis en/of getijdecentrale op de waterkwaliteit van de Grevelingen. Daarbij is sprake van een uitwisseling van zout water tussen de Grevelingen en de Voordelta. In de studie worden tevens de effecten van het realiseren van een beperkt getijde onderzocht.

NATUURLIJKHEID

Door het alternatief neemt de fysieke ruimte in het Schelde-estuarium zelf niet toe. Er ontstaat een beperkt getijde in een ander Natura 2000-gebied,

waardoor er gunstige omstandigheden voor de vestiging van zoute habitattypen en soorten ontstaan, maar van estuariene processen zal geen sprake zijn. Er ontstaan geen ontwikkelingsmogelijkheden voor het habitattypetype estuaria. Mogelijk levert de maatregel een oplossing voor de zuurstofloosheid in diepere waterlagen. Wel kan een beperkte getijdedynamiek het heldere Grevelingenwater minder helder maken. Patroonbeheer blijft noodzakelijk voor de instandhouding van habitattypen en soorten.

DRAAGVLAK

De maatregel is voor zover bekend niet opgenomen in bestaande afspraken. De variant past binnen de oplossingsrichtingen die in beeld zijn voor het verbeteren van de waterkwaliteit in de Grevelingen. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor het realiseren van een getijde-energiecentrale in de Grevelingendam⁴⁰ en kan een schutsluis worden gebruikt als verbinding tussen de recreatievaart op de Noordzee/Voordelta en de Grevelingen. Voor het verbeteren van de waterkwaliteit is maatschappelijk draagvlak bij het Natuur en Recreatieschap Grevelingen, waarin onder andere de Groenservice Zuid-Holland, Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat en DELTA N.V. zijn vertegenwoordigd. Het is niet bekend of er alternatieve financieringsmogelijkheden zijn. Mogelijk kan de combinatie met een getijde-centrale zorgen voor alternatieve financieringsmogelijkheden.

REALISATIETIJD

De maatregel is op korte termijn niet realiseerbaar. Er zijn veel partijen bij betrokken, zoals de grondeigenaren in het gebied, Rijkswaterstaat, Recreatieschap, Staatsbosbeheer, gemeenten, waterbeheerders en de recreatievaart. Het project is complex vanwege het realiseren van een grote schutsluis en/of getijdecentrale in de Brouwersdam. Er zijn procedurerisico's aanwezig als gevolg van diverse vergunningen (Wet beheer waterstaatswerken, Wet op de waterkering, WRO, Natuurbeschermingswet 1998). Het project is merplichtig.

6.1.5 GETIJDEN REALISEREN IN HET HARINGVLIET

Deze varianten "Gedempt Getij" en "Stormvloed" zijn al beoordeeld in de planstudie naar de Kier voor het Haringvliet. Er is tussen belanghebbenden al overeenstemming om de Haringvlietsluizen op een kier te zetten in 2010 (Kierbesluit). De twee verdergaande alternatieven gaan gepaard met meer verzilting en getijde. Hierover is nog geen overeenstemming. De Kier zou kunnen fungeren als opstap tot verdergaande alternatieven die aanzienlijke oppervlakten schorren en slikken opleveren. Bij beide varianten staan de sluisen zo ver open dat er weer getijdeninvloed is tot in de Biesbosch. De maatregelen die in deze varianten staan beschreven, moeten ervoor zorgen dat er een getijverschil is van (meer dan) een meter. Vóór de afsluiting van het Haringvliet (in 1970) was het getijverschil nog twee meter. Nadeel van de varianten is dat er extra (noodzakelijke) maatregelen moeten worden getroffen.

40

Deltacommissie,
Samenwerken met water –
Een land dat leeft, bouwt aan
zijn toekomst, 2008.

Denk aan het verleggen van innamepunten, het saneren van vervuilde bodems en de hoge kosten die daaraan verbonden zijn.

NATUURLIJKHEID

De fysieke ruimte in het Schelde estuarium zelf neemt niet toe. Er ontstaat een (beperkt) getijde in het Haringvliet, een zoet-zout gradiënt in het Haringvliet en Hollandsch diep, en een getijdeninvloed tot in de Biesbosch. De maatregel draagt sterk bij aan de ruimte voor estuariene processen in de noordelijke delta. Er ontstaan nieuwe leefgebieden voor soorten en gunstige omstandigheden voor de vestiging van habitattypen. Door het gecontroleerd toelaten van getijde, ontstaan er ontwikkelingsmogelijkheden voor schorren en slikken. Door de maatregel worden de natuurlijke kenmerken van zowel het Haringvliet, Hollands diep als de Biesbosch versterkt.

DRAAGVLAK

De maatregel is voor zover bekend niet opgenomen in bestaande afspraken. Wel biedt het Kierbesluit op termijn mogelijkheden voor het realiseren van beide varianten. Daarnaast gaat de Deltacommissie (2008) uit van Haringvlietsluizen die op termijn altijd open staan, behalve bij stormvloed. Er zijn geen mogelijkheden voor meekoppeling bekend. Bij de variant is sprake van de verzilting van een grote voorraad zoet oppervlaktewater. Dit ligt gevoelig in het kader van de beschikbaarheid van zoet water ten behoeve van de landbouw en drinkwater in de Zuid-Hollandse eilanden. Er is niet bekend of alternatieve financieringsmogelijkheden beschikbaar zijn.

REALISATIETIJD

De maatregel is op korte termijn niet realiseerbaar. Het Kierbesluit heeft al vertraging opgelopen, dus nog verdergaande maatregelen zullen zeker niet voor 2010 realiseerbaar zijn. Daarbij speelt mee dat er veel partijen zijn betrokken, en het een complex project is (aanpassen waterkeringen, innamepunten zoet water, en saneren van vervuilde waterbodems). Daarnaast kent het project procedurerisico's omdat diverse vergunningen nodig zijn (Wet beheer waterstaatswerken, Wet op de waterkering, WRO, Natuurbeschermingswet 1998). Het project is mer-plichtig.

6.1.6

GETIJDEN REALISEREN IN HET VEERSE MEER

Als alternatief voor natuurherstel in de Westerschelde is aangedragen om (beperkt) getijde in te stellen in het Veerse Meer. Onduidelijk is of er een volledig herstel van getijde nagestreefd wordt of een vorm van gecontroleerd getij.

In het Veerse Meer is in 2004 het doorlaatmiddel Katse Heul in gebruik genomen, waardoor de waterkwaliteit sterk verbeterd is. Momenteel loopt er een studie naar het stapsgewijs verhogen van het winterpeil van het meer om het ecologische functioneren verder te verbeteren.

NATUURLIJKHEID

Door het alternatief neemt de fysieke ruimte in het Schelde-estuarium zelf niet toe. Er ontstaat een (beperkt) getijde in een ander Natura 2000-gebied,

waardoor er gunstige omstandigheden voor de vestiging van zoute habitattypen en soorten ontstaan, maar van estuariene processen zal geen sprake zijn. Er ontstaan geen ontwikkelingsmogelijkheden voor het habitattypetype estuaria. Patroonbeheer blijft noodzakelijk voor de instandhouding van habitattypen en soorten.

DRAAGVLAK

De maatregel is voor zover bekend niet opgenomen in bestaande afspraken. De variant past niet binnen de oplossingsrichtingen die in beeld zijn voor het verder verbeteren van de waterkwaliteit in het Veerse Meer. Naar verwachting is er geen draagvlak voor de maatregel bij de waterbeheerder en de recreatiesector. Het is niet bekend of er alternatieve financieringsmogelijkheden zijn.

REALISATIETIJD

De maatregel is op korte termijn niet realiseerbaar. Er zijn veel partijen bij betrokken, zoals de grondeigenaren in het gebied, Rijkswaterstaat, Waterschap, gemeenten, waterbeheerders en de recreatievaart. Het project is complex vanwege het aanpassen van de huidige doorlaatmiddelen Zandkreeksluis en Katse Heule. Er zijn procedurerisico's aanwezig als gevolg van diverse vergunningen (Wet beheer waterstaatswerken, Wet op de waterkering, WRO, Natuurbeschermingswet 1998). Het project is mer-plichtig.

6.1.7 **OPLOSSEN ZANDHONGER OOSTERSCHELDE**

Het oplossen van de zandhonger in de Oosterschelde, waarbij een oplossing wordt aangedragen voor het voortgaande verlies van het intergetijdegebied in de Oosterschelde, is door enkele inzenders aangedragen als alternatief voor natuurherstel in de Westerschelde. Voor het oplossen van de zandhonger in de Oosterschelde zijn in het verleden diverse alternatieven in overweging genomen, van het verwijderen van de Stormvloedkering tot het supplemen van zand op platen. Momenteel wordt nog gestudeerd op oplossingen voor de zandhonger.

Omdat in dit stadium nog onduidelijk is welke maatregelen een oplossing vormen voor de zandhonger van de Oosterschelde, kan de commissie geen uitspraken doen over de score van het alternatief op de criteria uit het beoordelingskader. Het is duidelijk dat geen bijdrage wordt geleverd aan meer ruimte voor estuariene natuur. De commissie is van mening dat het oplossen van de zandhonger in de Oosterschelde geen oplossing biedt voor natuurherstel in de Westerschelde.

6.1.8 **HERSTELLEN VAN HET LAUWERSMEER ESTUARIUM**

In het kader van de toekomstvisie voor het Nationaal Park Lauwersmeer is gesproken over een zout Lauwersmeer. Ook zou er sprake kunnen zijn van het herstellen van de estuariene dynamiek. In het kader van de Watervisie voor het Lauwersmeer is een aantal scenario's op opgesteld.

Eén van de scenario's omvat een gedempt getij variant, waarbij zout water vanuit de Waddenzee vrij kan in- en uitstromen door de spuilsuis bij Lauwersoog. In het onderzoek Watervisie Lauwersmeer is voor dit scenario het uitgangspunt gekozen dat de waterstand in het Lauwersmeer niet hoger mag worden dan NAP-0,53 m en een getijslag op het meer wordt toegestaan van maximaal 0,5 m. Voor het verzilten is weinig draagvlak, mede in verband met de hoge kwaliteit van de huidige (zoete) natuurwaarden. De voormalige kreekstructuren zijn nog aanwezig en er is sprake van de aanvoer van voldoende zoet water uit het achterland.

De variant biedt mogelijkheden voor het realiseren van estuariene natuur. Er is echter geen feitelijke relatie met de Westerschelde noch met de rest van het zuidwestelijke deltagebied. Om deze reden acht de commissie deze variant geen reëel alternatief voor de Hertogin Hedwigepolder.

6.1.9 HERSTELMAATREGELEN IN HET EEMS-DOLLARD ESTUARIUM

Naast het Westerschelde-estuarium is het Eems-Dollard estuarium het enige andere estuarium in Nederland. Het Eems-Dollard estuarium ligt op de grens van Nederland met Duitsland. De Eems kent ter hoogte van het Duitse Emden een van de Dollard afgesnoerde loop. Daar is de vaarweg in sterke mate vastgelegd, waardoor de Dollard relatief geïsoleerd ligt van het stroomgebied van de Eems. Rondom het Nederlandse deel van de Dollard liggen diverse (hoog opgeslibte) kwelders. In het Nederlandse deel van het Eems-Dollard Estuarium liggen geen tot zeer beperkte mogelijkheden voor herstel van estuariene natuurwaarden. De commissie ziet hier geen mogelijkheden voor het realiseren van de beoogde 300 ha estuariene natuur.

6.2 AANGEBODEN PETITIES

Figuur 6.11
Overzicht petities

Legenda

- zoeklocaties petitie 1
- zoeklocatie petitie 2

De commissie heeft specifiek gekeken naar de twee petities die in december 2007 aan de Tweede Kamer zijn aangeboden:

1. Aanleg buitendijks schor (Gemeenteraad van Hulst);
2. Bodemverlaging Verdrongen Land van Saeftinghe (Stichting De Levende Delta).

Beide alternatieven zijn onvoldoende sterk gebleken om als reëel alternatief voor ontpollering van de Hertogin Hedwigepolder in aanmerking te komen.

6.2.1 AANLEG BUITENDIJKS SCHOR

Het alternatief bestaat uit geforceerde vorming van buitendijkse schorren en slikken op het voorland waar in de huidige situatie dergelijke overgangen ontbreken. De aanleg vindt plaats door de realisatie van strekdammen, eventueel in combinatie met het aanbrengen van substraat dat vrijkomt uit verdiepingswerken.

Het alternatief is eerder afgefallen bij de commissie Maljers. Vervolgens is het alternatief opnieuw ingebracht door de Gemeenteraad van Hulst en Waterschap Zeeuwse Eilanden. Hoewel dit alternatief onderdeel uitmaakt van de maatregelen van de provincie Zeeland voor het middengebied wordt het, vanwege de bijzondere status als ingediende petitie in de Tweede Kamer, toch expliciet door de commissie beoordeeld.

NATUURLIJKHEID

Het alternatief leidt ertoe dat het huidige evenwicht tussen estuariene natuur en natuurlijke processen verstoord raakt. De constructie van de strekdammen zal naar deze verstoring naar verwachting min of meer stabiliseren. Het alternatief leidt niet meer ruimte voor estuariene natuur, maar tot een verdere vernauwing van de stroomvoerende doorsnede van het estuarium en tot het focussen van getijdenenergie in de geulen. Dit leidt mogelijk tot een verdere bovenstroomse getijdoordringing en een bovenstroomse verschuiving van de energiedissipatie. De verwachte effecten staan haaks op de doelstellingen uit de Langetermijnvisie. Het alternatief kan beoordeeld worden als een milde vorm van inpoldering.

Wanneer strekdammen aangelegd worden is er weinig kans dat de natuurlijke processen en de daaruit resulterende gradiënten (habitats) worden hersteld. Hooguit creëert men nieuwe artificiële en harde grenzen tussen diepe snelstromende geulen en snel aanzandende ondieptes die op termijn aan het estuarium worden onttrokken. In de overgangsfase zullen deze gebieden tot de 'laagdynamische' types behoren.

De verharding en verstarring van het estuarium wordt door deze maatregel bespoedigd. Dit zal, met name in het oosten van de Westerschelde, verder bijdragen aan de vorming van een 'één-geulstelsel' en een versterkende invloed hebben op de effecten van de verdieping. Het alternatief kan een eerste stap zijn in de transformatie van de Westerschelde in een rivier met laterale kribben.

DRAAGVLAK

De maatregel heeft voor zover bekend geen invloed op toezeggingen en convenanten. Mogelijk kan de aanleg van buitendijks schor worden gecombineerd met het verbeteren van de waterkerende functie. Er zijn geen nadelige effecten op andere functies.

Er is, volgens informatie van de provincie Zeeland, breed maatschappelijk draagvlak, ook vanuit de natuurorganisaties. Alternatieve financieringsmogelijkheden lijken op voorhand niet aanwezig.

REALISATIETIJD

Het aanleggen van buitendijks schor kan relatief snel gerealiseerd worden; het aantal betrokken partijen is gering (Rijkswaterstaat, Ministerie van LNV). Met het aanleggen van strekdammen is veel ervaring. De maatregel wordt beoordeeld als (technisch) weinig complex. De procedurerisico's worden vooral bepaald door een vergunning voor de Natuurbeschermingswet 1998 en een ontheffing voor de Flora- en faunawet.

KOSTEN

De vrij beperkte natuurwinst die geboekt wordt in relatie tot het verder vastleggen van het systeem maakt dat het een weinig kosteneffectieve maatregel is.

6.2.2

BODEMVERLAGING VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE

De schorren van het Verdronken Land van Saeftinghe worden als gevolg van opslibbing nog (relatief) beperkt beïnvloed door getijde. De bodemverlaging, al dan niet cyclisch toegepast, kan worden uitgevoerd door het 'afzuigen' van diepere grondlagen waardoor de bodem verlaagd wordt met het behoud van de bovenste grondlaag (en de natuurfunctie).

Het alternatief wordt, vanwege de bijzondere status als ingediende petitie in de Tweede Kamer, expliciet door de commissie beoordeeld.

NATUURLIJKHEID

De fysieke ruimte waarbinnen natuurlijke processen landschapsvormend zijn in het Verdronken Land van Saeftinghe neemt toe. Er is echter geen sprake van toename van ruimte voor het estuarium. Het alternatief kan, mits op de juiste locatie, bijdragen aan het omvormen van oud naar jong schor. Hierbij is sprake van uitruil van habitattypen en soorten met instandhoudingsdoelstellingen. De beheersintensiteit is afhankelijk van de uiteindelijke hoogteligging van het verlaagde schor. Op termijn zal het schor weer steeds verder ophogen en dient opnieuw ingegrepen te worden.

DRAAGVLAK

Het alternatief heeft voor zover bekend geen invloed op toezeggingen en convenanten. Een meekoppeling met andere functies wordt niet verwacht. De commissie Maljers schatte het draagvlak voor het alternatief positief in. Er is naar verwachting minder draagvlak bij natuurorganisaties. Het vrijgekomen zand kan mogelijk worden aangewend als alternatieve financieringsmogelijkheid. De kwaliteit van het vrijgekomen zand zal sterk bepalend zijn voor de productie en opbrengsten.

REALISATIETIJD

Het alternatief kan mogelijk binnen afzienbare tijd worden gerealiseerd. Het aantal betrokken partijen is relatief gering (de Staat, Zeeuws Landschap). Het 'afzuigen' is technisch mogelijk, maar is in dit soort gebieden nog niet

uitgeprobeerd. De procedurerisico's worden vooral gevormd door vergunningen voor de Natuurbeschermingswet 1998, Wet beheer rijkswaterstaatwerken en een ontheffing voor de Flora- en faunawet. Het is de vraag of de vergunning voor de Natuurbeschermingswet 1998 verkregen kan worden zonder compensatie. Mogelijk is het alternatief mer-plichtig.

KOSTEN

De kosten worden geschat op 74 mln. euro voor het wegzuigen van grond.

BIJLAGE 1 Instellingsbesluit Commissie Natuurherstel Westerschelde

- 1a Instellingsbesluit
- 1b Taakopdracht

LNV

Besluit instelling commissie natuurherstel Westerschelde

Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 2 april 2008, nr. TRCJZ/2008/348, houdende de instelling van de commissie natuurherstel Westerschelde

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Besluit:

Artikel 1

In dit besluit wordt verstaan onder:
a. Minister: Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;
b. commissie: commissie natuurherstel Westerschelde.

Artikel 2

Er is een commissie natuurherstel Westerschelde.

Artikel 3

De commissie onderzoekt of, en zo ja, welke alternatieve natuurherstelmogelijkheden er zijn voor ontpollering van het Nederlandse deel van de Hertogin Hedwigepolder. Dit natuurherstel is onderdeel van de 600 hectare estuariene natuurherstel van de Westerschelde en betreft de uitvoering van de natuurherstelopdracht, gesteld in artikel 3, derde lid, van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest betreffende de uitvoering van de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium.¹

Artikel 4

De commissie bestaat uit de volgende leden:
– de heer drs. E.H.Th.M. Nijpels, tevens voorzitter;
– de heer prof. dr. C.H.R. Heip;
– mevrouw prof. dr. J.M.H. Hulscher;
– de heer J. Heijkoop;
– de heer T. Verbrce.

Artikel 5

1. De commissie brengt haar advies voor 1 november 2008 uit aan de Minister.
2. Een maand na het uitbrengen van het advies is de commissie opgeheven.

Artikel 6

De archiefbescheiden van de commissie worden na haar opheffing of, zo de omstandigheden daartoe eerder aanleiding geven, zoveel eerder, overgebracht naar het archief van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Artikel 7

Dit besluit vervalt met ingang van 1 december 2008.

Artikel 8

Dit besluit wordt aangehaald als Besluit instelling commissie natuurherstel Westerschelde.

Dit besluit wordt met de toelichting in de Staatscourant geplaatst.

Den Haag, 2 april 2008.

*De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
G. Verburg.*

¹ Trb. 2005, 310.

Toelichting

Met dit besluit wordt de commissie natuurherstel Westerschelde (hierna: commissie) ingesteld. De commissie krijgt de opdracht te onderzoeken of, en zo ja, welke alternatieve natuurherstel-mogelijkheden er zijn voor ontpollering van het Nederlandse deel van de Hertogin Hedwigepolder. Dit natuurherstel is onderdeel van de 600 hectare estuariene natuurherstel van de Westerschelde en betreft de uitvoering van de natuurher-

stelopdracht, gesteld in artikel 3, derde lid, van het Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest betreffende de uitvoering van de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium (hierna: Verdrag).

De commissie wordt ingesteld naar aanleiding van de toezegging van de regering aan de Tweede Kamer op de door de Tweede Kamer aanvaarde motie van 3 december 2007 (Kamerstukken II 2007/08, 30 862 nr. 11) waarin wordt gevraagd om de instelling van een onafhankelijke commissie, die zal onderzoeken welke mogelijkheden tot natuurherstel bestaan die kunnen worden uitgevoerd zonder landbouwgronden te moeten onteigenen en ontpolleren. Bij het onderzoek naar de natuurherstel-mogelijkheden zal de commissie binnen bepaalde kaders werken. In meer algemene zin moeten de uitvoeringsmogelijkheden binnen de kaders van het Verdrag passen, en binnen die van de nationale en Europese natuur-, milieu- en waterwetgeving. Daarnaast moet de commissie rekening houden met een aantal specifiekere randvoorwaarden. De doelstellingen ten aanzien van het Natura 2000-gebied die zijn opgenomen in het convenant tussen het Rijk en de provincie moeten in acht worden genomen. Ook moet de commissie haar voorstellen opstellen in overeenstemming met het plan van aanpak dat Gedeputeerde Staten van de provincie Zeeland heeft vastgesteld voor het Middengebied. De commissie zal bovendien de op 3 december 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden petities van de Stichting Levende Delta, de petities uit Hulst en de bevindingen van de commissie Maljers betrekken bij het onderzoek.

*De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
G. Verburg.*

Directie Juridische Zaken

De Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20017
2500 EA DEN HAAG

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
		TRCJZ/2008/1939	4 juli 2008
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Taakopdracht Commissie Nijpels			

Geachte Voorzitter,

Dinsdag 1 juli 2008 debatteerde uw Kamer met de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat en mij over de wetsvoorstellen tot goedkeuring van de vier Scheldeverdragen. Daarbij heb ik toegezegd dat ik de uitbreiding van de taakopdracht van de Commissie natuurherstel Westerschelde met de voorzitter van deze Commissie, de heer Nijpels, zou bespreken en ik u over de 'carte blanche'-opdracht schriftelijk zou informeren.

Ik heb veel gevoel en begrip voor alle naar voren gebrachte argumenten in de discussie over de toekomst van de Hedwigepolder. Het ontpolderen van landbouwgrond voor het herstel van natuur is een vergaande maatregel, zeker wanneer die plaatsvindt in een regio waar de eeuwenlange strijd tegen het water een belangrijk onderling verbindend element vormt. Een gedegen afweging van alle mogelijkheden is dan een noodzakelijke voorwaarde.

De taakopdracht van de commissie Nijpels is vastgelegd in het instellingsbesluit van 2 april 2008 (Stcrt. nr. 72). In mijn brief van 17 juni 2008 (30 862, nr. F) heb ik u voorts laten weten, dat ik bereid ben deze taakopdracht zodanig te verruimen dat het zoekgebied voor alternatieven voor de ontpoldering van het Nederlandse deel van de Hedwigepolder wordt vergroot. Ook meldde ik u dat ik mij ervan heb vergewist dat de petitie van het Actie-comité Red Onze Polders bij het onderzoek kan worden betrokken.

De commissie kan uit eigen beweging mogelijke alternatieven bestuderen, maar kan ook voorstellen, gedaan door derden tot en met 1 augustus 2008, bij het onderzoek betrekken. De commissie brengt voor 1 november 2008 haar verslag uit. Op basis van dat verslag zal het kabinet zich een oordeel vormen over de te nemen herstelmaatregelen.

Directie Juridische Zaken
Bezuidenhoutseweg 73
Postadres: Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
Telefoon: 070-3785197
Fax: 070-3786127
Telegramadres: Landvis
Web: www.minlnv.nl

Datum	Kenmerk	Vervolgblad
4 juli 2008	TRCJZ/2008/1939	2

— Bij het onderzoek dat de Commissie Nijpels doet, en de besluitvorming die daarop volgt, is het Europeesrechtelijk kader, in het bijzonder de Vogel- en Habitatrichtlijn, een gegeven. Aan de heer Nijpels heb ik aangegeven dat de commissie de vrijheid heeft om tot het uiterste te gaan bij het verkennen van de ruimte die het Europese kader biedt.

De Vogel- en Habitatrichtlijn geven de lidstaten in beginsel de vrijheid om de maatregelen vast te stellen waarmee het natuurherstel moet worden bereikt. Doorgaans zal dit herstel in het desbetreffende gebied zelf, of in de directe nabijheid ervan, moeten plaatsvinden. Maar als er goede ecologische argumenten zijn om de nodige maatregelen elders te treffen, dan biedt de Europese regelgeving daarvoor de ruimte.

U hebt mij gevraagd om een bevestiging dat ik de Commissie Nijpels 'carte blanche' heb gegeven. Hierbij geef ik u die bevestiging. Zijn commissie zal onderzoek doen naar alle mogelijke alternatieven, dus inclusief ecologisch goed onderbouwde mogelijkheden om het herstel van het Schelde-estuarium elders te doen realiseren.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR
EN VOEDSELKwaliteit,

G. Verburg

BIJLAGE 2 Gesprekspartners en indieners van suggesties en ideeën

De commissie heeft in meerdere fasen van haar werkzaamheden contact gehad met verschillende gesprekspartners. De commissie heeft gesproken met de volgende betrokkenen:

- Actiecomité 'Red onze polders'
- Bond Beter Leefmilieu
- Bosschap
- De heer G. de Cloedt
- DOW Benelux BV
- Europese Commissie
- Gemeente Borsele
- Gemeente Hulst
- Gemeente Kapelle
- Gemeente Reimerswaal
- Gemeente Sluis
- Gemeente Terneuzen
- Gemeente Vlissingen
- Groenfonds
- Ministerie van LNV
- Ministerie van LNV – Dienst Landelijk Gebied
- Natuurmonumenten
- Natuurpunt
- Provincie Zeeland
- Rijkswaterstaat - Directie Zeeland
- Staatsbosbeheer
- Stichting de Levende Delta
- Stichting De Zeeuwse Tong
- Stichting Het Zeeuwse Landschap
- Task Force voor de uitdieping van de Westerschelde
- Technische Schelde Commissie
- Vogelbescherming
- Waterschap Zeeuwse Eilanden
- Waterwegen en Zeekanaal - Afdeling Zeeschelde
- Zeeuwse Land- en Tuinbouworganisatie
- Zeeuwse Milieufederatie

Daarnaast zijn door de volgende organisaties en burgers schriftelijk ideeën ingediend:

- Actiecomité "Red onze Polders"
- AE3 Consultancy
- Algemeen Belang Groot Hulst
- Berge. fam. Van den
- Bijl, Ing. H.
- Block, W. de

- Blok, drs. A.L.
- Bollebakker, G.P.
- Bondt, F. de
- Bos, W.A. v.d.
- Camping de Sandt Plaet
- Capello – Philippine, M.
- Cohen Jehoram, S.
- Comite Nieuwe Natuur? Nee! Behoud ons agrarisch landschap
- Dam, M. van
- Delta Power Consulting BV
- Depauw, G.
- Fijnaut, J.
- Flikweert, J.J.
- Geluk, fam.
- Giuljam-Simons, fam. J.
- Hamelinck, V.
- Harmelen, S. en J. van
- Harn, J.T.L.P. van
- Hoek, L. v.d.
- Houte, J. van
- Hoveijn, M.G.
- Ketelaars, dr. ir. J.J.M.H.
- Kramer, S.
- Lases, ir. W.B.P.M.
- Lieke, ir. J.
- Like, ir. J.
- Mangnus, L.
- Melle, L. van
- Minderhoud, G.J.
- Nieulande, F.A.D.
- Putter, C.M. de
- Regt, D. de
- Ruiten, J. de
- Scheele, A.
- Schuurman-Hess, J.
- Staal, F.
- Statenfractie Partij voor Zeeland
- Sterk, P.B.
- Sturm, J. L.
- Tollenaar, D.
- Uijk, L.
- Verwijs, P.M.
- Vinke, W.M.
- Willems, B.
- Witte, F. de
- Zuidweg, P.

BIJLAGE 3 Afstemming Europese Commissie

Minutes of the meeting of the 25th of September 2008 between Mr. Ladislav Miko (Director DG ENV.B.) and a delegation from the Netherlands, with the Chairman of the Commission Nature Restoration Scheldt, Mr. Ed Nijpels

Mr. Gosse, representing the Dutch government, informed the Commission on the ongoing discussions in the Netherlands around the planned nature restoration measures in the Dutch part of the Scheldt estuary. In 2005 the Dutch Government decided to create 600 ha new estuarine habitats as a contribution to restoring a favourable conservation status of the Scheldt estuary. This restoration is a need for achieving the Natura 2000 goals of the Scheldt. Following strong resistance from the local population the Dutch Government decided to investigate if there are appropriate alternatives to the initially planned 'de-polderization' of land, in the Hertogin Hedwige polder, a polder of 300 ha.

The first results of the investigations carried out by the Commission Nijpels on the identification of possible alternatives for the 'de-polderization' of the Hertogin Hedwige polder were presented, including different packages of nature development projects, each of them being characterized by a varying content of 'de-polderization' projects (so called 'A-category' measures, consisting in the creation of new estuarine habitats in direct contact with the river). Mr. Nijpels stressed that it was important that a final political decision on the nature development measures in the Scheldt estuary could be taken by the Dutch Government not later than by the end of this year.

Mr. Miko thanked Mr. Nijpels for informing him on the findings of the Commission Nijpels. He said that he is well informed about the ongoing public debate in the Netherlands on the plans for returning land to the sea for nature conservation and that he understands the concerns raised by the local population with this regard. He stressed that it is the responsibility of the Netherlands and Belgium to restore a favourable conservation status of the Scheldt estuary on their respective territories and to choose the appropriate technical measures which, in the light of best available scientific knowledge and the local socio-economic context are the best suited for achieving this objective. With that regard, Mr. Miko recalled that in the context of the (meanwhile closed) infringement procedure against the Netherlands concerning the compensatory measures for the second deepening of the Western Scheldt, the Commission had insisted on the importance of creating new estuarine habitats in direct contact with the river.

The creation of significant additional areas of this kind of nature will certainly also have to remain an essential element of the nature development package in the implementation of the development scheme for the Western Scheldt. At the end, however, it will be the actual progress towards achieving a favourable conservation status of the Scheldt estuary that will count for the European Commission when evaluating whether or not the Netherlands have complied with their obligations under the EU nature legislation, and not the particular nature of the individual measures that have been undertaken. Any decision by the Dutch authorities on nature restoration measures in the Scheldt estuary should also cover appropriate monitoring programme, as well as possibilities for adapting the measures should this become necessary.

Mr. Nijpels thanked Mr. Miko for the opportunity to discuss the issue.

Participants:

Mr. Nijpels, Chairman of the Commission Nijpels

Mr. Gosse, Regional Director of the Southern part of the Netherlands,
Ministry for Agriculture, Nature & Food Quality

Mr. Kalders, Secretary to the Commission Nijpels

Mr. Kunst, Permanent Representation of the Netherlands

Mr. Miko, Director DG ENV.B.

Mr. Kremer, DG ENV.B.2.

Mr. Verheij, DG ENV.A.2

BIJLAGE 4 Afstemming Vlaanderen

Overleg met de heer Ed Nijpels: Vlaams standpunt HP-Polder

1. Situering

Het Verdrag inzake de Ontwikkelingsschets 2010 omvat een aantal precieze bepalingen omtrent de beschrijving van de werken en de bijhorende kostenverdeling tussen Vlaanderen en Nederland. De meest relevante artikels worden hierna hernomen.

- Artikel 3. i.v.m. de omschrijving van het project Hedwigepolder – Prosperpolder en de totaliteit van de 600 ha te realiseren estuariene natuur:
  2. Met de volgende grensoverschrijdende projecten wordt ten laatste in 2007 van start gegaan:
    - (b) het ontwikkelen van een intergetijdengebied met een omvang van minimaal 440 ha in de Hertogin Hedwigepolder en het noordelijk gedeelte van de Prosperpolder.
  3. In Nederland worden ten laatste in 2010 langs de Westerschelde werken uitgevoerd of in uitvoering genomen ter realisatie van minimaal 600 ha estuariene natuur. Voorzover de in het tweede lid omschreven projecten worden verwezenlijkt op Nederlands grondgebied, vormen deze een onderdeel van de in dit lid omschreven te realiseren natuur.
- Artikel 4.4 b i.v.m. de uitvoering van de werken
  4. Vlaanderen draagt zorg voor:
    - (b) de voorbereiding en de uitvoering van de in Artikel 3, tweede lid, omschreven projecten en werken, daaronder begrepen studie en onderzoek, het opmaken van plannen en aanbestedingsbescheiden, de aanbesteding en het toezicht, doch met uitzondering van grondverwerving op Nederlands grondgebied.
- Artikel 7.9.c i.v.m. de kostprijsverdeling van het project Hedwigepolder – Prosperpolder :
  9. De Verdragsluitende Partijen nemen elk de kosten op zich van de projecten bedoeld in het eerste lid, onder (e), verricht op hun eigen grondgebied, met dien verstande dat:
    - (c) Vlaanderen de kosten op zich neemt van de voorbereiding en de uitvoering van de dijkverlegging, natuurontwikkeling en grondverwerving op Nederlands grondgebied met betrekking tot het in Artikel 3, tweede lid, onder (b), omschreven project. Met deze investering wordt rekening gehouden in geval van negatieve ontwikkelingen ten gevolge van het in Artikel 3, eerste lid, omschreven project.

2. Impact van de keuze voor een eventueel alternatief

2.1 Kostprijsverdeling

Indien zou gekozen worden voor een alternatief, en Hedwigepolder dus niet gerealiseerd zou worden, vervallen uiteraard alle afspraken verbonden aan deze realisatie. Concreet betekent dit dat Vlaanderen, na de eventuele keuze voor alternatieven in Nederland enkel kan instaan voor de financiering en realisatie van de ontpooling van Hedwigepolder op Vlaams grondgebied.

2.2 Dijkwerken

Het niet weerhouden van de Hedwigepolder zou als gevolg hebben dat een niet voorziene waterkering gebouwd dient te worden parallel aan de Belgisch – Nederlandse grens om zodoende de HP- Polder op Vlaams grondgebied toch te kunnen ontpolderen. Dit heeft enkele negatieve effecten:

- De bouwvergunning die deze maand verleend zou worden voor de werken op Belgisch grondgebied houdt geen rekening met de aanleg van een nieuwe dijk. Er zou dus in Vlaanderen een nieuwe bouwvergunning en wellicht een nieuwe projectmer gemaakt moeten worden.
- De aanleg van een dijk brengt uiteraard onvoorziene kosten met zich mee.
- Een nieuwe dijk zal uiteraard enkel aan de Vlaamse normen voldoen en niet aan de strengere Nederlandse. Voor een verdere toelichting hierbij wordt verwezen naar bijlage 1 uit de nota ambtelijk overleg, hieraan toegevoegd.
- De aanleg van een niet voorziene dijk zou als gevolg hebben dat de 170 ha nieuwe natuur die in Vlaanderen voorzien was, niet volledig gerealiseerd zou kunnen worden. Op dat ogenblik zal Vlaanderen naar nieuwe hectares op zoek moeten gaan.
- Dit laatste zou als gevolg hebben dat enerzijds op een andere locatie de niet gerealiseerde hectares ingenomen zullen moeten worden, en anderzijds dat het realiseren van bijkomende natuurprojecten niet enkel maatschappelijk complex is, maar ook onvoorziene kosten met zich meebrengt.

2.3 Verdragswijziging

- Aangezien de realisatie van HP-polder met naam genoemd wordt in het Verdrag, zal het Verdrag gewijzigd moet worden. Aangezien er ook financiële aspecten verbonden zijn aan de te wijzigen bepalingen, kan verwacht worden dat de onderhandelingen hieromtrent niet op zeer korte termijn afgerond kunnen worden.
- De wijzigingsprocedure die van toepassing zou zijn, is omschreven in artikel 12, eerste paragraaf:

Artikel 12
Wijzigingsprocedure

1. Door de Verdragsluitende Partijen schriftelijk overeengekomen wijzigingen van dit Verdrag, de bijlage E daarbij inbegrepen, treden in werking op de dag waarop de Verdragsluitende Partijen elkaar schriftelijk hebben medegedeeld dat aan de constitutionele vereisten is voldaan.
  2. Wijzigingen van de bijlagen A, B, C en D worden schriftelijk overeengekomen tussen de Bewindslieden en treden in werking op een door hen te bepalen datum.
- Concreet betekent dit dat de hele parlementaire procedure terug moet doorlopen worden. Hierbij moet rekening gehouden worden met een termijn van minimaal één jaar in Vlaanderen. Theoretisch bedraagt de termijn ook in Nederland ongeveer één jaar. De goedkeuringsprocedure voor de vier Scheldeverdragen leert echter dat deze termijnen in de praktijk eerder twee jaar en langer bedragen.

2.4 Relaties met de natuurbewegingen

In Vlaanderen werden gedurende de voorbije periode zeer goede relaties opgebouwd tussen natuurbewegingen en overheid. Het wederzijds vertrouwen is van die aard dat door permanente contacten en wederzijds respect men er in geslaagd is voor beide partijen een win-win situatie te realiseren. De niet-realistie van de HPP zal deze verhouding sterk beïnvloeden en onder druk zetten, zowel in Nederland als in Vlaanderen.

Wivina Demeester – De Meyer

Voorzitter Task Force Westerschelde en KGT

BIJLAGE 5 Literatuuroverzicht

- Bergh, E., van den, et al., Studierapport natuurontwikkelingsmaatregelen ten behoeve van de ontwikkelingsschet 2010 voor het Schelde-estuarium, ProSes, 2003.
- Bergh, van den et al, NatuurOntwikkelingsPlan Schelde-Estuarium (NOPSE), 2003.
- Brief van de Europese Commissie aan de Nederlandse regering, 11 november 2007.
- Brief van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 27 april 2007, Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 26 980, nr.33.
- Brief van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 5 juli 2007, Tweede Kamer, vergaderjaar 2006-2007, 26 980, nr.34
- Brief van de Minister van LNV aan de Eerste Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 862, enz., F
- Brief van de Minister-president Nederlandse regering aan Minister-president Vlaamse regering, 6 december 2007.
- Commissie Maljers, Rapport van de Commissie Onderzoek Alternatieven Ontpoldering Westerschelde (Commissie Maljers), 2006.
- Convenant tussen Rijk en provincie Zeeland over de uitvoering van enkele besluiten uit de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium en het Derde Memorandum van Overeenstemming, 30 januari 2006.
- Deltacommissie, Samen werken met water – Een land dat leeft, bouwt aan zijn toekomst, 2008.
- Derde memorandum van overeenstemming tussen Vlaanderen en Nederland met betrekking tot de onderlinge samenwerking ten aanzien van het Schelde-estuarium, Den Haag, 2005.
- Dienst Landelijk Gebied, Eigendommen overheden en terreinbeherende instanties Provincie Zeeland, peildatum kadaster 01-01-2008, 2008.
- Grontmij, Beoordeling bijdrage van een aantal projecten aan de herstelopgave voor de Westerschelde en advies 'ecologische opbrengst', 2008.
- Grontmij, Locatiekeuze Hedwige- en Prosperpolder – Geschiktheidsbeoordeling van potentiële gebieden voor estuariene natuurontwikkeling in het Schelde estuarium tussen Hansweert en Antwerpen, 2007.
- Grontmij, MER Gebiedsontwikkeling Perkpolder, 2007.
- HKV Lijn in Water, Watervisie Lauwersmeer Quick Scan Gedempt getij, 2005.
- Memorandum van overeenstemming tussen Nederland en Vlaanderen met betrekking tot de onderlinge samenwerking ten aanzien van het Schelde-estuarium, Kallo, 2001.
- Ministerie van LNV, Natura 2000 Contourennotitie – Kaders voor Natura 2000-doelen, besluiten en beheersplannen, Den Haag, juni 2005.

- Ministerie van LNV, Natura 2000 Doelendocument – Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten, Den Haag, juni 2006.
- Ministerie van LNV, Natuurprogramma Westerschelde, 2005.
- Ministerie van LNV, Natuurprogramma Westerschelde: Opgave Middengebied – standpunt LNV, 2008.
- Ministerie van LNV, Ontwerpbesluit Westerschelde & Saeftinghe, 2007.
- Motie Koppejan, 10 december 2007, Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 862, nr.11.
- Motie Van der Staaij c.s., Tweede Kamer, Vergaderjaar 2006-2007, 26 980, nr.30.
- ProSes, Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium – Besluiten van de Nederlandse en Vlaamse regering, 2005.
- ProSes, Studierapport natuurontwikkelingsmaatregelen ten behoeve van de Ontwikkelingsschets 2010 voor het Schelde-estuarium. Op basis van een ecosysteemanalyse en verkenning van mogelijke maatregelen om het streefbeeld Natuurlijkheid van de Lange Termijn Visie te bereiken. Werkdocument/RIKZ/OS/2003.825x, 2003.
- Provincie Zeeland, De open einden van de Commissie Maljers nader uitgewerkt, 2007.
- Rijkswaterstaat en Administratie Waterweg en Zeewezen, Lange Termijn Visie Schelde-estuarium 2030, 2001.
- Soresme et al., Ontwikkeling van een intergetijdengebied in Hedwige en Prosperpolder: definitief - MER Nederland – tekstbundel, 2007.
- Svasek Hydraulics, Buitendijks natuurherstel in de Westerschelde; Verkenning naar mogelijke gebieden en maatregelen, 2008.
- Tweede memorandum van overeenstemming tussen Vlaanderen en Nederland met betrekking tot de onderlinge samenwerking ten aanzien van het Schelde-estuarium, Vlissingen, 2002.
- Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Vlaams Gewest betreffende de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium (Tractatenblad van het Koninkrijk der Nederlanden, jaargang 2005, nr. 310).
- Graveland et al., Het natuurtalent verzilveren, Voorstudie voor een Natuurontwikkelingsplan voor het Schelde-estuarium, 2002.
- Meire et al., Toets van de ecologische bijdrage van de voorgestelde maatregelen in de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium, voor de periode tot 2010, 2004.
- Verschuuren et al., Juridisch advies betreffende locatie natuurherstel SBZ Westerschelde, 2007.

Daarnaast is kennisgenomen van relevante correspondentie en verslagen:

- van de Eerste Kamer;
- van de Tweede Kamer;
- van de Provinciale Staten van Zeeland;
- tussen Nederland en de Europese Commissie.

Colofon

Verantwoordelijk voor redactie:
Secretariaat Commissie Natuurherstel Westerschelde
Verantwoordelijk voor opmaak:
Océ
Verantwoording foto's:
Google Earth, ARCADIS
Gedicht:
Jantine Dijkstra

Meer informatie:
www.commissienatuurherstelwesterschelde.nl
Behorende bij dit advies is nog beschikbaar een
bijlagenrapport.

Drukker: Insight

Eerste druk oktober 2008